

**TÜRKİYE
DİYANET
VAKFI**

ŞUBAT 1997 - SAYI : 47

haber bülteni

DER.

15. Dinî Yayınlar Fuarına büyük ilgi

"Dil'de, Fikir'de ve İş'te Birlik"

Kırım'lı fikir Adamı, Eğitimci ve Yayıncı

GASPIRALI İsmail Bey

KIRIM

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

HABER BÜLTENİ

ŞUBAT 1997

SAYI : 47

SAHİBİ

Türkiye Diyanet Vakfı Adına
Mehmet KERVANCİ
Genel Müdür

Yayın Koordinatörü

Süreyya BALKIŞ
Genel Müdür Yardımcısı

Yazı İşleri Müdürü

Yusuf ERDOĞDU
Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler
Müdürü

Yayına Hazırlayan

Mehmet Şükrü EROĞLU
Yüksel SEZGİN

Dizgi - Grafik

Hasan ÇALIŞKAN

Dağıtım Sorumlusu

Fehmi YILMAZ

Adres

Dr. Mediha Eldem Sokak No: 72/B
06640 Kocatepe - ANKARA
Tel : 417 12 35 • Fax : 417 12 45

Baskı

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN MATBAACILIK ve TİCARET İŞLETMESİ
Bayındır Sokak No: 55 • Kızılay - ANKARA
Tel: 425 27 75 • Fax : 417 00 09

Renk Ayırımı

ÇAĞDAŞ • 230 65 59 • ANKARA

İÇİNDEKİLER

Başyazı	1
15. Dinî Yayınlar Fuarına Büyük İlgi	2
Türkiye Diyanet Vakfı Ramazan İftar Yemekleri	6
Dağıstan İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Türkiye Diyanet Vakfı'nda	10
Türk-İslâm Dünyası - KIRIM	12
Röportaj – Mustafa Cemiloğlu	20
Önemli Şahsiyetler - “ GASPIRALI İsmail Bey ”	22
Müslüman Kırım - Arslan Küçükyıldız - MAKALE	26
Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları'ndan PANEL Osmanlı Tarihinde Kadın - Prof.Dr. Mehmet İbşirli	28
Ocak Ayında Yurtdışı Faaliyetlerimiz	30
Şube Faaliyetleri	31
Kültür - Sanat	32

Başıyazı

İnsanları birleştiren, millet olarak bir bütün halinde yaşatan, birbirlerine yaklaştıran bir takım değerler vardır. Dinî günler, millî günler, özellik arzeden haftalar; hülasa milletin topluca sevindiği veya üzüldüğü olaylar, yani milletin müşterekleri...

Köklü bir tarihe ve medeniyete sahip olmayan milletlerde bu tür müşterekler çok az olduğundan, bu milletler insanlarını birbirlerine yaklaştırmak ve kaynaştırmak amacıyla çeşitli vesilelerle değerler üretme çabası içinde olurlar.

Türk milleti ise bu manada hiç bir milletin ulaşamayacağı bir değerler hazinesine sahiptir.

Her gün değerlerimizden kaynaklanan bir müşterekimizi paylaşıyoruz ve bunları iç içe yaşıyoruz. Mesela çok yakın bir geçmişte veda ettiğimiz üç ayları yaşadık. Üç ayların içinde onbir ayın sultanı Ramazan vardı. Ramazanın içinde çok önemli gecelerin yanında, namütenahi bir gece olan “Kadir Gecesi” vardı. Bütün bunların sonunda da bu mübarek gün, gece ve ayların feyiz ve bereketiyle yoğrulmuş, insanımızın 7’den 70’e sevgiyle kucaklaştığı Ramazan Bayramımızı kutladık.

Geçmişte biz bu günlerimizi hep dolu dolu yaşadık ve birbirimize sevgi ve saygıyla yaklaştık; kısaca değerlerimizi yaşadık ve mutlu olduk. Dost, düşman herkesin hakkını verdiği bir medeniyet kurduk. XIX. yüzyılın başlarından itibaren, pozitivizm ve materyalizm akımlarının yaygınlaşması ve dünya gündemine girmesi, beşeriyetin manevî değerlerden uzaklaşarak, herşeyi maddî açıdan değerlendiren bir konuma getirdi. Bu akımların revaç bulması ve insanlarda manevî değerlerin azalması neticesi de; Bosna-Hersek oldu, Ahıska oldu, Kırım oldu. Bütün bu acı tecrübelerin sonunda; sadece biz değil, topyekün insanlık yeniden dine ve değerlerine yöneldi ve artık 21. yy.’ın bir manada dine yöneliş asrı olacağı anlaşıldı. Bu sebeple bize düşen kadınıyla, erkeğiyle toplumun her kesimini

Mehmet Kervancı
Genel Müdür

harekete geçirecek değerlerimizi yeniden ihya etmek ve geçmişin güzelliklerini geleceğe taşıyarak, geleceğe hazırlanmaktır.

Türkiye Diyanet Vakfı olarak bizlerin bu güzelliklerin ihyası için devamlı bir gayret içinde olduğu büteni-mizi takip eden sizlerin malumlarıdır. Bir Kutlu Doğum Haftası; Vakfımızca ihdas edildi ve toplumun her kesiminden kabul gördü. Ramazan ayı içerisinde düzenlediğimiz dinî yayınlar fuarları ve fuarlarda düzenlenen şiir gecesi, aşıklar gecesi, Kur’an-ı Kerim okuma yarışması, paneller vb. kültür etkinlikleri; geçmişteki güzelliklerin günümüze taşınmasıydı.

Değerlerimizi taşıırken, toplumumuzda uzun süre büyük ölçüde ihmal edilmiş bir kesim olan kadınlarımızı da eskiden olduğu gibi sosyal ve kültürel çalışmalara ortak etmek gerekiyordu. Bu amaçla kurduğumuz Kadınlar Kolumuz da düzenlediği kültürel etkinliklerle sesini duyurmuştur. Bu meyanda Vakfımız Kadın Kollarınca tertiplenen “Osmanlıda Kadın” konulu konferansda Sayın Prof.Dr. Mehmet İpsirli Bey’in bizlere tekrar hatırlattığı şu örnek çok çarpıcıydı: “1546 yılında, Rumeli kazaskeri Fenari Efendi tarafından sadece orta düzeydeki vakıfların (Valide Sultan, vezir, vüzerâ gibilerinin yaptıkları vakıflar hariç) bir tesbiti yapılmış ve İstanbul’da 2517 vakıf tesbit edilmiştir. Bunlardan 930 tanesi hanımlar tarafından tesis edilmiştir. Bugün dahi bu rakama ulaşmak mümkün değildir.” Bu örnek dünyaya medeniyet sunarken, yükü kadın-erkek birlikte omuzladığımız gerçeğinin ve sosyal bünyemiz için vakıfların çok önemli olduğunun bir göstergesidir.

Saygılarımla

15. Dinî Yayınlar Fuarına

Büyük İlgî

Türkiye Diyanet Vakfı tarafından düzenlenen 15. Dinî Yayınlar Fuarı; 17 Ocak'ta, Ankara Kocatepe Camii avlusunda, 18 Ocak'ta da İstanbul Sultanahmet Camii avlusunda düzenlenen bir törenle açıldı.

Birincisi 1983 yılında Ankara'da düzenlenen ve yayıncılar ile halkımız tarafından büyük ilgi gösterilen Dinî Yayınlar Fuarı, 14 yıldır aralıksız olarak sürdürülmüş ve bir gelenek halinde bugünkü seviyeye ulaşmıştır. Dinî Yayınlar Fuarı Ankara'nın yanı sıra ilk defa 1984 yılında da İstanbul Sultanahmet Camii avlusunda gerçekleştirilmiştir. Fuar organizasyonları 1983 yılından itibaren Ankara Kocatepe Camii ve İstanbul Sultanahmet Camii avlularında her yıl düzenlenerek geleneksel hâle getirilmiştir.

Türkiye Diyanet Vakfı, düzenlemiş olduğu Dinî Yayınlar Fuarı'nda kitapla okuyucuyu buluşturarak ilim, kültür ve medeniyet hayatımıza katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

Bu yıl Ankara'da 17 Ocak - 4 Şubat, İstanbul'da 18 Ocak - 4 Şubat tarihleri arasında 15.'si düzenlenen Dinî Yayınlar Fuarına Ankara'da 110, İstanbul'da ise 130 yayınevi iştirak etti. Hergün saat 10.00 - 22.00 arası açık olan fuarda, yayıncılar okuyuculara % 20-40 arası değişen oranlarda indirimli satışlar yaptı. Ayrıca Ankara'da bu münasebetle fuar alanının içerisinde III. Geleneksel Türk-İslâm Sa-

natları Sergisi açıldı. Diğer taraftan fuar boyunca Ankara Kocatepe Camii Konferans salonunda kültür etkinlikleri kapsamında panel, tasavvuf musikisi konserleri, aşıklar gecesi ve Kocatepe Camii'nde Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma Yarışması düzenlendi.

15. Dini Yayınlar Fuarı'nın açılışı münasebetiyle bir tören düzenledi. Törene Devlet Bakanı Nevzat Er-

can, Diyanet İşleri Başkanı ve Vakfımız Mütevelli Heyeti Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, bazı milletvekilleri, Keçiören Belediye Başkanı Turgut Altınok, Yenimahalle Belediye Başkanı Abdurrahman Oğultürk ve kalabalık bir topluluk katıldı. Tören Diyanet İşleri Başkanı ve Vakfımız Mütevelli Heyeti Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın konuşmasıyla başladı.

Mehmet Nuri YILMAZ

(Diyanet İşleri Başkanı ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı)

avlusunda tertiplenmiş olmasının, ilim ibadet birliğinin güzel bir örneğini teşkil ettiğini söyledi.

Kitabın bizde ve dünyada çok önemli olduğuna ve medeniyetlerin kitap üzerine inşa edildiğine işaret eden Mehmet Nuri Yılmaz, "Kültürsüz, ilimsiz, irfansız milletlerin yaşaması mümkün değildir. Eğer bir millet medenî olmak istiyorsa, yücelmek istiyorsa, mutlaka kitaba değer vermelidir. İmanımızı kuvvetlendiren de yine kitaptır, ilimdir.

Hız. Ali'nin güzel bir sözü var. Diyor ki; "Biz Allah'ın takdirine razı olduk. Bize ilim verdi, düşmanlarımıza mal verdi. Mal harcadıkça tükenir, ilim harcadıkça artar."

Konuşmasına tarihimizde sosyal hizmetlerin her zaman kültürel hizmetlerle birlikte verildiğini belirterek başlayan Mehmet Nuri Yılmaz; Cami, imarethane, darülsıffa, medrese ve kütüphanelerin Türk-İslâm kültüründe külliyeler halinde hep bir arada bulunduğunu belirterek, Dini Yayınlar Fuarı'nın Kocatepe Camii

Bizim bahtıyar biz mazimiz vardır. Batı cehalet içerisinde yüzerken, bizim insanımızın gönlü zengin, kafası hayli sihhî idi ve muhteşem bir medeniyete sahiptik. Ortaçağ karanlığı İslâm dünyası için söz konusu değildir. İşte biz o ihtışamlı medeniyeti ilim üzerine kurmuştuk, kitap üzerine kurmuştuk. Onun için bütün cihana hükmettik, 4 kıtaya medeniyet saldık. Ne zaman ki müslümanlar okumayı bir tarafa bıraktılar, ilme gereği gibi değer vermediler ve işte bu gün müşahade ettiğimiz bu hale düştük. Nedir bu hal derse-niz; bu hal geri kalmışlıktır. Geri kalmışlıktan kurtulmanın tek çaresi kitaba, ilme sarılmaktır." dedi.

Müslümanın; gönlü zengin, kafası ilimlerle aydınlanmış, ruhu ahlâkî değerlerle bezenmiş insan manasına geldiğini ve müslümanı böyle tarif etmek gerektiğini ifade eden Mehmet Nuri Yılmaz, "Bu gün özellikle son zamanlarda yaşanan ve ibretle izlediğimiz bu olayların temelinde de cehalet vardır. Okumamız lazım. Bizim kitabımızın ilk sözü oku diye başlıyor. Hangi dinin sözü oku diye başlar, değerli dinleyenlerim. Böyle bir dinin mensuplarının kiptan uzak kalması, cidden çok üzücü ve düşündürücüdür. Bu gün kitap okuyanların sayısı (istatistiki bilgilere göre söylüyorum) çok az. Türkiye'de gazete okuyanların sayısı 3 milyon civarındadır. Müttefekkirimiz az, gerçek manada aydınımız az, ilim adamlarımız az, düşünürlerimiz az, bu halde nereye gidebiliriz?"

Şimdi bir şairimizin sözünü hatırladım diyor ki; "Bu nasıl bir dünya, hikayesi zor. Mekanı bir satıh, zamanı nehir. Bütün bir kainat müşamba dekor, bütün bir insanlık yalana teslim." Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki; topyekün insanlık yalana teslim olmuş. Buna bir de cehaleti eklersek, yalana ve cehalete teslim olmuş bir toplumuz. Bu dünyanın yalan tarafını, sahte yüzünü gösterip gerçeğe götürecek tek yol kitaptır. Kitapların başında da Kur'an gelmektedir. "Bu Allah'ın gönderdiği öyle bir kitaptır ki, O'nda şüphe yoktur" Dünyanın gerçek yüzünü sahte yüzünden ayırt edecek kabiliyeti insana verecek olan, öğretecek olan o yüce kitap Kur'an'dır. Başta onu okuyalım. Sağlam dinî yayınlar okuyalım. Her şeyi okuyalım; ama bizi güzele, doğruya, iyiye götürecek her şeyi okuyalım." dedi.

Diyanet İşleri Başkanı ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, okumanın hem sevap, hem de bir ibadet olduğunu belirterek, "Hz. Peygamberimizin Ebu Hüreyre'ye söylediği sözü burada söylemekten geçemeyeceğim: "Sabahleyin, kuşluk vakti gelip, benden bir meseleyi öğrenmen, 60 yıl nafil namaz kılmaktan hayırlıdır." buyurmuştur. Kur'an-ı Kerim'in başından sonuna kadar konusu ilim, irfandan ibarettir. Kur'an-ı Kerim hep tefekkürü, tezekkürü emreden bir dindir. "Düşünmüyor musunuz, aklınız yok mu? De ki bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?.. Ya Muhammed (SAV) Rabbim benim ilmimi artır" diye dua et diyor, Kur'an. İlimden daha yüce, ilimden daha büyük bir makam, bir fıtrat olamaz. Hz. Ali'nin yine biz sözü vardır "İnsanlar eşittir. Ancak bir zümrenin imtiyaz hakkı vardır. Biri ilim adamları, diğeri de edep sahipleri. İlim ve edep." diyor" dedi.

Mehmet Nuri Yılmaz, fuarın ilim, irfan, kültür ve manevî hayatımıza önemli katkılar sağlamasını ve fuarın hayırlı ve uğurlu olmasını dileyerek sözlerini tamamladı.

15. Dini Yayınlar Fuarı'nın açılışı münasebetiyle Devlet Bakanı Nevzat Ercan da bir konuşma yaptı. Devlet Bakanı Nevzat Ercan'ın yaptığı konuşmayı aşağıda veriyoruz.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın onbeşincisini düzenlemiş olduğu Dini Yayınlar Fuarı vesilesi ile bir arada bulunuyoruz. Kur'an-ı Kerim Ramazan ayında indirilmiştir. Bu sebepten Ramazan ayının müslümanın hayatında çok müstesna bir yeri ve çok özel bir anlamı vardır.

Kur'an-ı Kerim, insanlığın dünyevi ve uhrevî mutluluğunu sağlamak üzere, Yüce Allah tarafından gönderilmiş kutsal bir kitaptır. Gerçekten de Kur'an; geçmişte kurulmuş olan İslâm medeniyetinin muharrik gücü ve ana kaynağı olmuştur. Yüce kitabımız; insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarmış; cehalet zilletinden ilmin ışığına kavuşturmuştur. Getirmiş olduğu inanç sistemi, ibadet anlayışı ve topyekün dünya görüşüyle, insanlığa yepeni bir ruh ve karakter kazandırmıştır. Günümüz insanının bu gün içinde bulunduğu sıkıntıların kaynağında, Kur'an'ın getirmiş olduğu bu hamleci ve fazilet dolu anlayıştan uzaklaşma bulunmaktadır.

Dinimiz ile ilgili bilgilerimizin ilk kaynağı, Allah-ü Zu'l Celalin vahyettiği Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'i, Yüce Allah, Bakara suresinin ikinci ayetinde; **"Kendisinde şüphe olmayan Kitap"** şeklinde tarif eder. Kur'an'da şüphe olmamasının sebebi, şüphesiz onun kaynağı ile ilgili bir keyfiyettir. Çünkü O'nun kaynağı ilahidir. Kur'an'ın verdiği bilgi üzerinde şüphe edilemez. Zira yanlış olma imkanı yoktur. Çünkü O, bütün mükemmel sıfatları Zat'ında toplayan Allah'ın bildirdiği bilgidir. Bu sebepten dinî konuda, müslü-

Nevzat ERCAN

(Devlet Bakanı)

manın müracaat edeceği ilk bilgi kaynağı, Kur'an olmalıdır. Allah'ın Kur'an'ı vahyetmiş olması, bu açıdan insanlık için büyük bir lütuftur.

Kaynak açısından Kur'an'daki bilgilerle, yani Kur'an ayetleriyle, tabiatteki ayetlerin farkı yoktur. Çünkü her ikisini de koyan Allah'tır. **"Semâvâtın ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün ardarda gelişinde akıl sahipleri için ayetler vardır."** (Al-i İmran : 190) ayet-i kerimesi üzerinde bu bakış açısıyla düşünmemiz gerekir. Çünkü bu ayet-i kerime, bir taraftan tabiatteki ayetlerin varlığına dikkat çekmekte, diğer taraftan da tabiatta bulunan bu ayetlerin akıl sahiplerine hitap ettiğini vurgulamaktadır.

Asılsız menkıbeler, bid'at ve hürâfelerden arınmış bir din anlayışına sahip olmak için başvurulacak ilk kaynak Kur'an ve Hz. Peygamberin sahih sünnetidir. Eğer dinî prensipler; bu iki ana kaynağa dayanmazsa; insanlar din adına uydurma hikayelere inanmaya başlarlar. Kişinin Cenab-ı Hakk ile kurduğu ilişki ve iletişim, ancak Kur'an ölçülerine uygun olarak gerçekleştiği takdirde, dinî bir anlam ifade eder. Aksi halde, yani Kur'an ölçülerine uymadığı takdirde, bu ilişkinin mistik ve psikolojik bir tecrübe olmaktan öteye, dinî hiç bir kıymeti olmaz.

Tabiatteki ayetlere bilim dilinde "tabiat kanunları" denilir. Bu kanunları koyan Allah'tır. Allah'ın koyduğu kanunları kavrayacak olan da insandır. İşte nasıl tabiatteki ayetlerde bir değişiklik olmazsa, Kur'an ayetleri de aynı şekilde değişmez. Bunu ifade etmek için, Kur'an'daki bilgiye "mutlak" adını veriyoruz. İşte bu mutlak karakterdeki bilgileri anlamak durumunda olan insanın anlama kapasitesi sınırlı olduğundan, 15 asırdır kur'an'ın anlaşılması uğrunda yürütülen beşerî faaliyetler, hiç bir zaman durmamıştır ve durmamalıdır.

Fuar da sergilenen kitapları, Kur'an'ı anlama faaliyetinin birer ürünü olarak görmemiz yanlış olmaz.

Bu fuar vesilesiyle ilahî bir kitap olarak Kur'an'ın dinimizdeki yeri üzerinde kısaca durmakta fayda vardır. Bir kere Kur'an, dinimiz ile ilgili bütün bilgilerin ana kaynağıdır. Bu özelliği ile Kur'an, insanın

sosyal hayatını düzenlerken başvuracağı sabit ve değişmez bir ölçü durumundadır. Başka bir ifadeyle; efsane, asılsız menkıbeler, bid'at ve hürâfelerden arınmış bir din anlayışına sahip olmak için başvurulacak ilk kaynak Kur'an ve Hz. Peygamberin sahih sünnetidir. Eğer dinî prensipler; bu iki ana kaynağa dayanmazsa; insanlar din adına uydurma hikayelere inanmaya başlarlar. Kişinin Cenab-ı Hakk ile kurduğu ilişki ve iletişim, ancak Kur'an ölçülerine uygun olarak gerçekleştiği takdirde, dinî bir anlam ifade eder. Aksi halde, yani

Kur'an ölçülerine uymadığı takdirde, bu ilişkinin mistik ve psikolojik bir tecrübe olmaktan öteye, dini hiç bir kıymeti olmaz.

Demek ki, İslâm Dini'nin müslümanın şahsiyetini oluşturmaya sürecinde olduğu gibi; dini olan ile gayr-i dini olanın birbirinden ayırt edilmesinde de, Kur'an'ın merkezî rolünü icra edebilmesi ise, doğru olarak anlaşılmasına bağlıdır. Lâıkiyla anlaşıldığı ve hayatımıza tatbik edilmediği takdirde, Kur'an'ın insan üzerinde olumlu bir tesir bırakması imkansız olur.

İdeal anlamda olması gerekenleri bir tarafa bırakarak, mevcut durumu tespit için kendimize şu soruyu soralım: Acaba müslümanlar olarak bizler, Allah'ın kelâmı olduğuna inandığımız Kur'an-ı Kerim'i niçin okuyoruz? Layıkıyla öğrenip, anlayıp hayatımıza O'nun ölçülerine göre yön verebiliyor muyuz?

Öyle görülüyor ki; bir kaç asırdan bu yana müslüman, Kur'an-ı Kerim'i gerçek manada anlamak için değil de, sadece sevap kazanmak için okumakta ve evinin müstesna bir köşesine koyduğu kutsal ziynet olarak görmektedir. Daha fazla sevap kazanabilmek için de, öncelikle kandil geceleri, cuma akşamları ve özellikle de Ramazan Ayı tercih edilmekte; okunan

Kur'an'dan hasıl olan sevap ahirete intikal edenlerin ruhlarına bağışlanmaktadır. İşte, şairin 60, 70 sene önce şikayet ettiği tavrı budur. Merhum Mehmet Akif bu realiteyi şu veciz mısralarıyla şöyle dile getirmektedir:

"Ya açar Nazm-ı Celilin bakarız yaprağına,
Yahud üfler, geçeriz bir ölünün toprağına."

İşte, bir ölünün toprağına okuyup geçtiğimiz Kur'an karşısında, müslümanın takındığı bu olumsuz tutum, bir asırdır ne yazık ki değişmemiştir. Bundan dolayı

da Kur'an'ın gösterdiği hedefe ulaşamamıştır. Halbuki Kur'an; ölü kitabı, sadece ölülerimiz üzerine okunmak için gönderilen bir kitap değil, okuyup anlamak ve ölümsüz mesajlarını hayatımıza düstur edinmek için gönderilmiş ilahi kelâmdır.

Aslında Kur'an'ın nasıl okunması gerektiğini, bizzat Kur'an şöyle ifade etmektedir: "Sana bu mübarek kitabı, ayetlerini tedebbür etsinler, akıl sahipleri tezekkür etsinler (düşünüp, anlayıp ibret alsınlar) diye indirdik." (Sa'd Suresi: 29)

**Kur'an; sadece ölüleri-
miz üzerine okunmak
için gönderilen bir kitap
değil, okuyup anlamak
ve ölümsüz mesajlarını
hayatımıza düstur
edinmek için
gönderilmiş
ilahi
kelâmdır.**

Oysa günümüzde müslüman; Kur'an'ın manasını anlamak ve O'ndan ders almak için okumamaktadır. Anlaşılmayan bir şey üstünde fikir yürütmek ise mümkün değildir. Her insanın, Kur'an-ı Kerim'den kendi bilgi kapasitesi oranında alacağı dersler vardır ve almalıdır. Aksi halde bu gün dini alanda karşılaştığımız bazı olumsuzluklarla her zaman karşılaşmak, kaçınılmaz bir sonuç olur.

Ben bugün 15. si yapılan Dini Yayınlar Fuarı'nın irfan ve kültür hayatımıza önemli katkılar sağlayacağına, hepsi ilhamını yüce Kitabımızdan ve Peygamberimizin sünnetinden, örnek ve eşsiz hayatından alan dini yayınların, Kur'an'ı daha iyi anlama yönünde son derece faydalı olacağına yürekten inanıyor ve organizatörlerini kutluyorum. 15. Dini Yayınlar Fuarı'nın hayırlara vesile olmasını Yüce Allah'tan niyaz ediyorum.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Ramazan Ayı münasebetiyle, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından, fakir ve yardıma muhtaç vatandaşlara yiyecek yardımı yapıldı ve geleneklerimize uygun olarak çeşitli kurum ve kuruluş mensuplarına iftar yemekleri verildi.

Birliğin, beraberliğin, sevgi ve muhabbetin bir göstergisi olan iftar yemeklerinde bir araya gelen davetliler huzur dolu saatler yaşadılar. Bu iftar yemeklerinden biri de Dedeman Oteli'nde düzenlenen, Başbakan Necmettin Erbakan, T.B.M.M. Başkan Vekili Yasin Hatipoğlu, Devlet Bakanı Nevzat Ercan, bazı bakanlar, milletvekilleri ve protokole dahil bir çok zevatin katıldığı iftar yemeği oldu.

İftar yemeğini mütaakip, Diyanet İşleri Başkanı ve Vakfımız Mütevelli Heyeti Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, Devlet Bakanı Nevzat Ercan ve Başbakan Necmettin Erbakan duygularını dile getirdikleri birer konuşma yaptılar.

Türkiye Diyanet Vakfı Ramazan İftar Yemekleri

Bugün sevgiye çok ihtiyacımız var. Dünyada eksik olan şey nedir diye soracak olursanız. Başta sevgidir derim. İslâm Dinî sevgi dinidir, muhabbet dinidir. Peygamberimizin yolu sevgi yoludur. İki şey vardır, paylaşıldıkça artar, biri ilim, diğeri sevgidir. İlmi ne kadar sarfederseniz o kadar artar, sevgiyi ne kadar harcarsanız o kadar artar.

Cenab-ı Hakk birbirimizi sevmeyi bizlere nasip etsin. Sevgiden mahrum olan milletler maddi ve mânevi yolda ilerleyemezler. Maddî ve mânevi yolda ilerlemenin, kalkınmanın başında birlik, beraberlik, sevgi gelir.

Nevzat ERCAN (Devlet Bakanı)

**Diyanet İşleri teşkilatımız
ülkemizle, milletimiz için
son derece büyük ve
fevkalade yararlı
hizmetler vermektedir.**

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'na düzenlenen böyle mübarek bir günde Ramazan orucunun iftar sofrasında birlikte olmaktan ve iftarın mânevi lezzetini, sevincini paylaşmaktan mutluyuz ve sevinçliyiz. Hiç şüphe yok ki bütün ibadetler, oruç olsun, namaz olsun, hac olsun, zekat olsun, fitre olsun, bütün dinî ibadetlerde olayın bir dinî tarafı, bir de sosyal tarafı vardır. Öyle zannediyorum ki, ferdi ve içtimai hayatımızda, sosyal yönü itibarıyla bu iftar sofralarının aynı bir yeri ve önemi vardır.

Bakınız öyle bir gelenek ki bu, herkes birbiriyi yaşıyor. Şahıslar, vakıflar, dernekler, müesseseler müslüman kardeşlerine izzet ve ikramda bulun-

Mehmet Nuri YILMAZ

(Diyanet İşleri Başkanı ve Türkiye Diyanet Vakfı
Mütevelli Heyeti Başkanı)

**“İslâm Dinî sevgi dinîdir,
muhabbet dinîdir.
Peygamberimizin yolu
sevgi yoludur.”**

cüdür. Bu güç sonsuza kadar da devam edecektir. Hiç bir komutan, hiç bir kahraman, hiç bir devlet adamı böyle asırlarca kitleleri peşinden sürüklememiştir.

Bu nurlu iftar sofralarımız, sevginin artmasına vesiledir. Peygamberimiz (S.A.V.) iftar sofralarında eşin-dostun, akrabaların, yoksulların çağrılmasını, bir arada bulunmalarını emir ve tavsiye etmişlerdir.

Allah Resulü 15 asır önce abdest alınız, namaz kılınız, oruç tutunuz diyor. Bakınız 15 asır sonra bu emre uyarak iftar sofrasında bir araya geliyoruz. Cenab-ı Hakk'a şükrediyoruz. Böyle asırlarca insanları, kitleleri peşinden sürükleyen hangi güç vardır. 15 asır önce oruç tutunuz diye emretmiş, dünyanın dörtbir tarafında müslümanlar bu emri yerine getiriyor, oruç tutuyor. İşte bu güç vahiy gü-

mak için, birlikte manevî doyumluluk tadabilmek için yanış halindeler. İşte bu bizim milletimizin, mensup olduğumuz yüce dinimizin güzel bir fazileti ve güzel bir geleneksel uygulamasıdır.

Bunları tabii şüphesiz bir yandan manevî doyum, diğer yandan da sevgi ve içtimai hayatın sosyal yönü itibarıyla birbirimizi tanımamın, kaynaşmanın, dayanışmanın, yardımlaşmanın; o noktada her şeyi hülâsa edebiliriz. Sevgi bağlarının güçlenmesi, saygı ve bunun ötesinde küskünlüklerin, dargınlıkların geride bırakılması, izale edilmesi, dostlukların kurulması ve din kardeşliğin -hiç şüphesiz en önemlisi, hemen her şeyin ötesinde- bütün bu davanın güçlenmesine vesile olması bakımından da sosyal yönü itibarıyla bu Ramazanın ve iftar sofralarının ayrı bir önemi vardır.

Diyanet teşkilatımızın, Diyanet İşleri Başkanlığımızın bir iftar davetinde bikiyeteyiz. Bu vesileyle ben Diyanet teşkilatıyla ilgili bir kaç şey arzetmek istiyorum.

Diyanet İşleri teşkilatımız ülkemizle, milletimiz için son derece büyük ve fevkalade yararlı hizmetler vermektedir, görmektedir. Bunun altını çiziyorum. Yurt dışında en ücra mezrasından, kasabasına, köyünden şehirdeki, kentindeki, mahallesine kadar hemen her yerleşim merkezinde hizmet veren, hizmet sunan, bu güzide teşkilatımızın mensupları, bir mânevî ordu olarak da değerlendirilebilir. Evet tekrar ediyorum mânevî bir ordu. Bundan çok iyi yararlanmalıyız. Toplum olarak, devlet olarak, kurumlar olarak, müessese olarak, fertler olarak bu mânevî ordumuzdan yararlanmalıyız.

Fevkalade güzel hizmetler veriyor diyorum. Yurtiçinde, yurtdışında yeterince anlatıldığını sanmıyorum. Bunu fevkalade büyük bir eksiklik olarak görüyorum. Değerli arkadaşlarım bu teşkilat, tekrar ediyorum, yurtiçinde, yurdun her köşesinde dinî topluma aktarma noktasında, dosdoğru anla-

Diyanet İşleri teşkilatımız ülkemizle, milletimiz için son derece büyük ve fevkalade yararlı hizmetler vermektedir, Yurt dışında en ücra mezrasından, kasabasına, köyünden şehirdeki, kentindeki, mahallesine kadar hemen her yerleşim merkezinde hizmet veren, hizmet sunan, bu güzide teşkilatımızın mensupları, bir mânevî ordu olarak da değerlendirilebilir.

mak, yüce dinimizi ve İslâm'ı doğru anlatmak noktasında, yüce dinimizin inanç prensiplerini, ahlak kurallarını aktarmak ve anlatmak noktasında çok önemli görevler üstlenmiş ve aynı zamanda bu teşkilat yurtdışında da, Adriyatikten-Çin'e kadar, Japonya'dan-Amerika'ya kadar, Avusturalya'ya kadar ve Avrupa'nın bütün ülkelerinde, dünyanın hemen her yerinde, vatandaş, soydaş ve din kardeşlerimize, dinî hizmetler, fevkalade güzel hizmetler sunmaktadır, dinî ve hayrî hizmetler sunmaktadır. O

Necmettin ERBAKAN (Başbakan)

Önce Cenab-ı Hakk'a sonsuz şükürler ediyorum. Mübarek Ramazan Ayı'ndayız. Ankara'mızın güzel salonunda Diyanet İşleri Başkanımız ve Diyanet Vakfı'nın adına tertip edilmiş olan bu güzel iftarda, muhterem arkadaşlarımızla birarada bulunmak nasip olmuştur. Bundan dolayı kalpten Canab-ı Hakk'a şükürlerimi arz ediyorum ve bu güzel iftara tertip ettikleri için sayın Diyanet İşleri Başkanımıza teşekkürlerimi arz ediyorum. Bu iftara teşrif eden bütün misafirleri de kalpten, muhabbetle kucaklıyorum, teşekkürlerinden dolayı ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

İftarlar hakikaten mübarek Ramazan ayının en güzel vakitlerinden birisidir. Bir araya gelip, kardeşler arasındaki sevginin, muhabbetin artmasının en güzel vesilelerinden birisidir. İftarlarda da uzun kısa bazı sohbetlerini yapılması, ayrıca milletimizin en güzel ananelerinden birisidir. Bu münasebetle bir kaç kelimeyle huzurlarınızda bir kısa sohbet yapmayı arzu ediyorum.

halde böylesine hizmet alanı genişlemiş, adeta dünyanın her köşesinde görev ve sorumluluk üstlenmiş bu teşkilata herkesin kulak vermesi lazım. Bu teşkilatın daha güçlü, daha, fonksiyonel hale gelmesi, daha verimli ve etkin din hizmetleri sunabilmesi için yapılacak ne ise onları biz söylemeye devam edeceğiz. Ama huzurlarınızda hazır Başbakanı bulmuş iken, sadece bir parantez açarak söylüyorum. Yasaysa yasa, mevzuat boşluğuysa mevzuat boşluğu, kadroysa kadro, hizmetçi eğitimse hizmetçi eğitim... Ve hayatları pahasına, -evet bugün doğuda ve güneydoğuda 40'ı aşkın din görevlimiz şehit olmuştur- çok zor şartlarda ve çok düşük ücretlerle, maaşlarla çalışan bu insanlara, özlük haklarını da vermek, gecikmiş haklarını da teslim etmek üzere, bu insanlara ve bu teşkilata önem atfetmemiz gerekir. Bunda manevî vebal var. Bunu söylüyorum ve diliyorum. İnşallah en kısa zamanda bu teşkilat arzu ettiği gücüne ve fonksiyonuna kavuşmuş olacaktır.

Ramazanınız mübarek olsun, sağlık diliyorum, mutluluk diliyorum, daha nice Ramazanlar diliyorum.

"70 milyona yaklaşan nüfusumuz ile Türkiye'mizin bütün her tarafına yayılmış olan Diyanet teşkilatımız, millî yapımızın en önemli kuruluşudur. Kim bunu idrak etmiyorsa, sadece nasipsizdir."

Sayın Devlet Bakanımız demin söyledi, Diyanet teşkilatının büyük önemi, faydası ve zarureti üzerinde kısaca durmak istiyorum. Bunu şöylece açıklamak istiyorum.

Hepimizin bildiği gibi son yıllarda dünyada bilhassa genler, kromozomlar üzerinde büyük paralar harcanarak, çok çalışmalar yapıldı. Tanım maksatlı, tıbbi maksatlı bu çalışmalarda mesela; daha büyük iri domates elde edelim, buna göre buğday türlerini geliştirelim veya ırsi hastalık yeni doğan çocuğa geçmesin, henüz daha ruşeyn haldeyken bu hastalığı tedavi edelim gibi maksatlar için büyük paralar harcanarak son 30-40 yılda yapılmış olan araştırmalar çok önemli gerçekleri ortaya koydu. Bu gerçeklerin başında şu geliyor. Bütün canlılar netice itibarıyla bir erkek hücre ile bir dişi hücrenin birleşmesinden meydana gelmiş bir tek hücreden doğmaktadır.

Bir buğday tanesi, bir tek hücreden gelişerek

Diyanet ve din ile ilgili teşkilat, insanlığın zaruri bir parçasıdır ve ilk insandan beri günümüze kadar her zaman var olmuştur. Halbuki varolmakla kalmamış, ne zaman bu teşkilat görevini en iyi şekilde yapmışsa, o dönemlerde en büyük fetihler yapılmış en büyük medeniyetler kurulmuş, insanlar saadet içinde olmuştur.

meydana geliyor. Bir kedi, bir hayvan aynı şeyden meydana geliyor. Bir insan da aynı şekilde bir tek hücreden meydana geliyor. Bütün bu canlıları meydana getiren hücrelere dışardan baktığımızda, bunların birbirine benzer olduğunu görüyoruz. Hepsinin hücrelerinin kabuğu var, içinde plazmaları var ve içinde çekirdekleri var. Ancak birisinden buğday, diğerinden kedi, öbüründen insan meydana geliyor. Nasıl oluyor bu dediği zaman, bu yapılan araştırmalar bu konuya açıklık getirmektedir.

Şöyle ki; bütün bunları meydana getiren, çekirdeğin içindeki kromozomdur. Bu kromozom adeta bir video bant gibidir. Hangi film içerisine konmuş, özetlenmiş, yazılmış ise ilahi bir nizam içerisinde, ortam şartlarıyla karşılaştığı zaman o kromozomdan yavaş yavaş bir buğday meydana geliyor. Çünkü onun içerisine o yazılmıştır. Öbür taraftan bir bakıyorsunuz ki benzeri bir başka kromozomdan bir kedi meydana geliyor ve bir insan meydana geliyor. İşte yapılan araştırmalar şu önemi ortaya koyuyor ki, her ne kadar bunlar birbirine benzer ise de nebatları meydana getiren kromozomlar, genler, tek merkezli bir kromozomdan meydana geliyor. Hayvanlar iki ayrı merkezli kromozomdan meydana geliyor. İnsanlar ise üç ayrı kromozomdan meydana geliyor. Bundan dolayıdır ki bütün bu çalışmalardan sonra, artık eskiden kabul edilen veya düşünülen Darwin nazariyesi bugün ilmen geçersiz hale gelmiştir. Yani maymundan bir insan olmaz. Çünkü, maymun bir hayvandır. Bunun kromozomunda iki tane merkez vardır. İnsanı insan yapan akıl, hasletler, bu üçüncü merkezden meydana geliyor, o olmazsa, insan olamaz.

Nedir insanı insan yapan, hayvandan ayıran? Eski Yunan'da bilindiği gibi insanı konuşan hayvan diye tarif etmeye çalıştılar. Bu geçerli olmaz, çünkü bir çok hayvanlar da konuşuyor. Hatta balıklar çok uzak mesafelerde birbirleriyle manyetik dalgalarla konuşuyorlar. Öbür tarafta gülen hayvandır diye tarif etmek istediler. Bir takım maymunlar da gülüyor, hatta kahkaha bile atıyor. Bu tariflerin hiçbirisi ilmi tarif olamaz.

Öyleyse insanı insan yapan nedir? İşte yapılan incelemeler gösteriyor ki insanı asıl insan yapan bu kromozomun üçüncü merkezinin meydana getirmiş olduğu dört tane mühim haslet, meziyet, özelliktir. Bunların birincisi; insan öyle bir mahluk ki, doğruyla yanlış ayırabilir. 7 yaşındaki 8 yaşındaki kerat cetvelini ezberlemiş olan bir ilkokul çocuğu-

nun yanında bile "2 kere 2 yedi eder 'derseniz, 'yok amca dört eder." Neden? Çünkü doğruyla yanlış ayırabilir, insan yavrusudur. Bunu hayvanlar, nebatlar yapamazlar. İnsanı insan yapan ikinci bir özellik ise insanın iyiyle, kötüyü, güzelle, çirkini ayırabilme kabiliyetidir. Bu da hayvanlarda yoktur. Nitekim hiç bizim hayatımızda, "bir parkta dolaşyoruz, bir kedinin, önümüzde giderken geri dönüp parkın köşesindeki çiçeğe bir kere daha bakayım demiş, sonra yoluna devam etmiş," böyle bir olay yaşamıyoruz. Çünkü kedi parkta dolaşır ama etrafındaki güzellikleri ayırmaz. Çünkü çirkini ayırmak, iyiyle kötüyü ayırmak insanoglunun bir hasletidir, meziyetidir.

Bir üçüncü özellik ise; insanoglu zulüm ve adaleti ayırabilir. Bu da insanı insan yapan en önemli temel meziyetlerden birisidir. Bir dördüncü özellik ise; insanoglu, faydalıyla, zararlıyı ayırabilir. Hayvanlarda ve nebatlarda bu özellikler yok. Nitekim kediler asırlardan beri çeşitli mamaları yiyorlar ama hiç bir ormanın kenarında kendilerine bir tesis kurmuşlar, daha ucuz, daha bol mama üretiyorlar, böyle birşey söz konusu olamıyor. Çünkü ne yaparsa daha faydalıdır, daha ucuza bunu üretebilir, bunu hayvanlar idrak etmezler, böyle bir tesis de kurmazlar. Bütün bu meziyetler insanogluna verilmiş olan meziyetlerdir. Bir insan bu meziyetleri isabetle ve suratle kullanıyorsa, o insana akıllı insan diyoruz.

İşte insanı insan yapan özellikler bunlardır. İnsanoglu bu dört tane meziyete sahip olarak meydana gelmiş olan bir canlı mahluk olduğundan dolayıdır ki ve tabi şerefli mahluktur. İnsanoglunun bu özellikleri toplum hayatında doğruyu ve yanlış ayırma özelliği, ilim müessesini meydana getirmiştir. Güzelle çirkini, kötü ile iyiyi ayırma kabiliyeti ise, din ve ahlak müessesini meydana getirmiştir. Zulüm ve adalet ayırma kabiliyeti ise, hukuk ve siyaseti meydana getirmiştir. Faydalı ve zararlıyı ayırma kabiliyeti ise, ekonomiyi meydana getirmiştir.

Bu açıklamaları niçin yaptığımı tahmin ediyorsunuz. Bunlarla şunu demek istiyorum ki, doğruyla yanlış bize öğreten ilim müesseseleridir. Din müesseselerinde zorunluluk, kaçınılmazlık herşeyden önemlidir. Çünkü siz bir ilim müessesesinde bir gence 7-6'dan büyüktür diye öğretebilirsiniz. Ama eğer bu insan 6 helal kazancın 7 haram kazançtan daha iyi, daha güzel olduğunu öğrenmemişse, 7'nin 6'dan büyük olduğunu öğrenmesi bir şey ifade etmez. Siz bir insana matematik öğretebilirsiniz, fizik, kimya öğretilsin; eğer bir insan bu öğrendiklerini kasa soygunculuğunda iyi plan yapabilmek için kullanıyorsa, insan öldürmekte, suikast yapmakta, iyi plan yapmak için kullanıyorsa; bu ilimler ne işe yarar. Bundan dolayıdır ki doğruyla yanlış bilmek yetmez, iyiyle-güzelle mutlaka bilmek mecburiyetindeyiz ki, kamil insan olalım, faydalı bir insan olalım, yararlı bir insan olalım. İşte bundan dolayıdır ki Diyanet ve din ile ilgili teşkilat, insanlığın zaruri bir parçasıdır ve ilk insandan beri günümüze kadar her zaman var olmuştur. Halbuki varolmakla kalmamış, ne zaman bu teşkilat görevini en iyi şekilde yapmışsa, o dönemlerde en büyük fetihler yapılmış en büyük medeniyetler

kurulmuş, insanlar saadet içinde olmuştur. Hatta açık bir şekilde tarihimizden de gördüğümüz gibi, Osmanlı Devleti tarihin en büyük devletidir. Osmanlı Devleti diye bir devleti kuran büyük insan, Sultan Osman var ise, bu Edebalı hazretlerinin büyüklüğünden aldığı dersle Sultan Osman olabilmıştır. Bir Sultan Fatih, Akşemsettin Hazretleri var olduğu için var olabilmıştır. Bir Ulubatlı Hasan, kendi köyündeki bir din aliminden insanlık nedir? şehitlik nedir? Bunları öğrendiği için Ulubatlı Hasan olabilmıştır. İşte tarihin ortaya koyduğu gerçek budur. Sizin bir fabrikadaki işçiniz şu makina-ya nasıl sabotaj yapayım da fabrika sahibi görmenden kırayım, diye düşünen bir mahluk olursa, siz o fabrikada üretim yapamazsınız. Tam tersine; ne yapayım da bugün daha fazla üretim yapayım, bunu ibadet telakki ediyorsa, o zaman da çok güçlü üretim yaparsınız.

Bu sebepten dolayıdır ki, bütün tarihin gösterdiği bu gerçeğin karşısında 70 milyona yaklaşan nüfusumuz ile Türkiyemizin bütün her tarafına yayılmış olan Diyanet teşkilatımız, milli yapımızın en önemli kuruluşudur. Kim bunu idrak etmiyorsa, sadece nasipsizdir. Yoksa bu apaçık bir gerçektir. Bugün Diyanet teşkilatımız, Türkiye'deki 60 binden fazla mescidimiz ile, 70 binden fazla mensubuyla ve gerek Diyanet İşleri Başkanımız ve gerekse Devlet Bakanımızın buyurduğu gibi, ülkemize, milletimize en hayırlı hizmetleri yapmaktadırlar. Çünkü her işin temeli ahlak ve maneviyattır. Manevi kalkınma olmadan, maddi kalkınma da olmaz. Kimse bu gerçekleri görmemezlikten gelemmez. Türk ordusu dünyanın en güçlü ordusudur, neden? Temeli maneviyata dayanıyor da onun için. Hücuma kalktığı zaman Allah, Allah diye hücuma kalkıyor da onun için. Cennet nedir biliyor da onun için. Yoksa silahları daha üstün olduğu için değil, maneviyatı üstün olduğu içindir. Bundan dolayıdır ki, kimse bunu görmemezlikten gelemmez. Bugün, bakın çok şükür, ordumuzun resmen hücum hareketi, "Allah, Allah"la yapılıyor. Gemilerimizin demir atması "besmele" ile yapılır. Harp gemilerimizin direklerinde Kur'an-ı Kerim asılıdır. Çünkü maneviyat her şeyin temelidir. Asırlar boyu kazandığımız zaferlerin temelinde de hep zaten bu gerçekler var olmuştur.

Diyanet teşkilatı sadece yurt içinde değil, yine muhterem Bakanımız ve Diyanet İşleri Başkanımızın ifade buyurdıkları gibi, bugün artık yurt dışında da büyük hizmetler ifa etmektedir. Asya'daki bu devletlerde camiler yapılması, büyük ilahiyat fakültelerinin kurulmuş olması, bu bölgelere yapılmakta olan en hayırlı hizmetlerdir. Kaldı ki bunların çok daha artarak devam etmesi gerekir. Demin muhterem Bakanımız Asya'ya yapılan hizmetlerden bahsettikleri sırada benedizin hatırıma rahmetli ilahiyat Fakültesi hocamız, Tayyip Özic hocamız geldi, kendisi bilindiği gibi Bosna-Hersekli bir büyük din alimidir. Ancak bizim her özel sohbetimizde şu söz hiç bir zaman ağızdan eksik bırakmamıştır. "Ben gece gündüz Murad-ı Hüdavendigar'a dua ediyorum. Çünkü O Sultan Murad'lar eğer Bosna-Hersek'e gelip de İslâmı getirmeselerdi, ben de şimdi şu sırlar gibi hakikaten bir nevi

İnşallah Türkiye'mizde, bütün kardeş ülkelerde, gerek Diyanet teşkilatımızın gayretiyle, gerekse bu ülkelerin gayretli çalışmalarıyla yeniden ahlâk ve mâneviyata döneceğiz ve her zaman en önde yürüyen bayrağımız ahlak ve maneviyat olacaktır.

vaşî bir mahluk olacaktım. Allah'a şükürler olsun, eğer İslam'ı öğrendiysem, ahlakın, maneviyatın kıymetini bildiysem, dünya nedir? Ahiret nedir? Tanıdıysam bunu Bosna-Hersek'e müslümanlığı getiren büyük Osmanlı önderlerine borçluyum. Gece gündüz onlara dua ediyorum." derdi.

Şimdi konuyla ilgili şöyledir. Hicaz'dan İslam bütün dünyaya yayılırken, hepimizin bildiği gibi önce Asya'ya gitti. Asya'dan Alparslan'la Anadolu'ya geldi. Onun için biz de Asya'da yetişmiş olan büyük alimleri ve o parlak devirleri elbette şükranla yad etmek mecburiyetindeyiz. Bugün Anadolu'da bu büyük medeniyet, bu büyük insanlık, bu büyük millet var ise, Asya'daki büyük insanların varlığının bir sonucu olarak vardır. Dolayısıyla ferman gelip buralara bu medeniyeti getirmiş olmalarından dolayı, şimdi biz 70 yıllık bir komünizm mezaliminden sonra oralarda yeniden müslümanlığın gelişmesi için eğer elimizden gelen gayreti gösteriyorsak, en doğal görevimizi yapıyoruz, en tabii vecibeyi yerine getiriyoruz. Onlar nasıl bunu bize getirdilerse, bizim de bütün gücümüzle oraya götürmemiz doğal bir vazifemizdir. Bu sebepten dolaydır ki, Asya cumhuriyetlerinde yapılan çalışmaları çok daha hızlandırmak, artırmak gereklidir.

Bu meyanda yavru vatan Kıbrıs'ta muallaka din, maneviyat ve ahlak konularına bundan böyle çok daha geniş çapta önem vermek mecburiyetindeyiz. Karşımızda Rum, Makaryos kan davasını yürütüyor. Biz niçin hak davamıza dört elle sarılmayalım. Kardak Adası'na geldikleri zaman papaza bayrak diktiriyorlar, biz niçin maneviyatımıza, özümüze, dinimize sarılmayalım. Bunun için, ülkemizin her yerinin güçlü olması için, sosyal yapımızın güçlü olması için mutlaka manevi kalkınmaya büyük önem vermek mecburiyetindeyiz. Yurdumuzun her yerinde bunu yapmaya mecbur olduğumuz gibi, yavru vatanda da bundan sonraki dönemde mutlaka evlatlarımızın mânevi ve ahlâki değerlere, millî ve mânevi değerlere sahip olması için, mânevi eğitime büyük ağırlık vermek mecburiyetindeyiz.

İnşallah önümüzdeki dönem, hem Türkiye'mizde, hem yavru vatanda, hem bütün müslüman ülkelerde yeniden ahlâk ve mâneviyata sarılma dönemi olacaktır. Zaten insanlık şu geçmiş olduğumuz dönemde Stalinler, Hitler, Musolinler gibi materyalist insanların insanlığa birşey getirmediklerini, faşizm, zulüm, komünizmin sadece insanları bedbaht ettiklerini apaçık gördükten sonra, artık 2000'li yıllara giderken yeniden mâneviyata dönmektedir. Bu dönemde de haklıdır ve isabetlidir.

Bu münasebetle Diyanet teşkilatımızın, bu güzel iftarına candan teşekkürlerimi arz ediyorum. İnşallah Türkiye'mizde, bütün kardeş ülkelerde, gerek Diyanet teşkilatımızın gayretiyle, gerekse bu ülkelerin gayretli çalışmalarıyla yeniden ahlâk ve mâneviyata döneceğiz ve her zaman en önde yürüyen bayrağımız ahlak ve maneviyat olacaktır. Diyanet teşkilatının güçlenmesi, sadece ülkenin güvenliği, sosyal yapının güçlenmesi bakımından değil, hatta sorarım size, bir hastabakıcı hastasına gece gündüz ibadet aşkıyla hizmet etmesinin temelinde sadece maddi para yeterli olabilmiş mi? Ben şu insana canla başla hizmet edeyim, yarın ahirette bunun mükafatını alacağım diye düşünen bir insan, bu hizmeti layıkıyla yapabilir. Onun için sağlık hizmetlerinin layıkıyla yapılmasını istiyorsanız, gene ahlak ve mâneviyata, diyanete dönmek mecburiyetindesiniz.

Çevre bakımından, kimse görmeden şu ormanı keseyim, zengin olayım diye düşünürseniz, çevreyi koruyamazsınız. Ama ben, bunu yaparsam dünya ve ahirette büyük bir mânevi mesuliyeğe düşer olurum diye düşünen bir insan, bu insan Allah rızası için bu ekspertizi yapıyorsa, o yaptığı ekspertize itimat edilir. Bilirkişilik yapan bir insan Allah rızası için bunu yapıyorsa, o bilirkişinin çalışmalarına itimat edilebilir. Onun için toplum hayatının her safhasında diyanet, ahlak ve mâneviyat temeldir. Hangi ülke bunun kıymetini bilir, bu yolda elinden gelen gelişmeyi yaparsa, o ülke kuvvetli olur. Biz asırlar boyu böylece en kuvvetliydik. Yine en kuvvetli olacağız inşallah.

Bu dilekle, Ramazanlarınızı tebrik ediyorum, iftar sahibimize teşekkürlerimizi arz ediyorum ve hepimizi Allah'a emanet ediyorum.

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları tarafından verilen yemek.

Muhtelif okullarda okuyan öğrencilere verilen yemekten görünüm.

Yargıtay Üyelerine verilen yemek.

Türkiye Diyanet Vakfı Birim Amirlerine verilen yemek.

A.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerine verilen yemek.

Vakfımızın ilişkide bulunduğu kuruluş temsilcilerine verilen yemek.

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kollarına verilen yemek.

Basın mensuplarına verilen yemek.

DAĞISTAN

İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ÖĞRENCİLERİ

Türkiye

Diyanet Vakfı'nda

Güney Dağıstan Üniversitesi Rektörlüğü ile Türkiye Diyanet Vakfı tarafından imzalanan protokol çerçevesinde 1996-1997 öğretim yılında Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Dağıstan'a bir ilahiyat fakültesi açılmıştır. Söz konusu protokol gereğince bu fakülteye seçilerek alınan 41 öğrenci, hazırlık ve birinci sınıfları ülkemizde okumak üzere Türkiye Diyanet Vakfı tarafından ülkemize getirilmiştir. Türkiye'ye getirilen ve Kayseri'de, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde eğitime tabi tutulan bu öğrencilerin iâşe, ibate ve diğer bütün masrafları da yine Türkiye Diyanet Vakfı tarafından karşılanmaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın Dağıstan'da ilahiyat fakültesi açmasının nedenlerini anlatan Mehmet Kervancı, "Bizim bu hizmeti sizlere götürmekteki gayemiz şudur: Biz Anadolu Türkü, Kırgız, Kazak, Azeri, Türkmen vs. hepimiz, isimlerimiz farklı farklı, fakat bizler aynı ailenin çocukları gibiyiz. İşte bu aynı kökten, aynı soydan, aynı aileden olmamız sebebiyle, biz Rusya'nın dağılmasından sonra, sizlerin orada daha iyi yetişmeniz ve dini hizmetlerde bulunmanız açısından, büyükelinizin de isteği üzerine bir fakülte açmaya karar verdik. Bu fakültenin ilk talebeleri olarak da sizler seçildiniz." dedi.

Toplum hayatında dinin çok önemli olduğuna işaret eden Mehmet Kervancı "Eğer insanlar bir toplumda iyi dindar olurlarsa, dinlerini iyi bilirlerse, dinlerinden aldıkları heyecanla, yaşantılarında önemli değişiklikler olur. Dolayısıyla bir toplumun gelişmesinde, kalkınmasında dinî duyguların büyük etkinliği oluyor." dedi.

Öğrencilerin ilahiyat fakültesinde okudukları müddetçe mevcut dinler içerisinde en mükemmelini öğreneceklerini de ifade eden Mehmet Kervancı "Sizler eğitiminiz boyunca en mükemmel, en bi-

limsel, akla en uygun olan ve Allah'tan geldiği gibi, kuralları, kitabı korunan ve muhafaza edilen İslâm Din'i'ni çok iyi öğreneceksiniz. Bizim bütün istegimiz de sizin çok iyi bir şekilde yetişmenizdir. Tabii ki iyi yetişmeniz için de çok çalışmanız gerekiyor. Gayretli olmalı ve Türkiye'de bulunduğunuz dönem içerisinde Türkçe'yi, Arapça'yı ve İngilizce'ye çok iyi öğrenmeniz gerekiyor" dedi.

Türkiye Diyanet Vakfı olarak, öğrencilerin iyi bir eğitim almaları amacıyla, deneyimli ve konularında uzman öğretim üyelerini seçtiklerini belirten Kervancı, öğrencilerin bu hocaların bilgilerinden istifade etmelerinin gerekliliği üzerinde durdu.

Öğrencilerin Türkiye'de ilahiyat fakül-

Biz Anadolu Türkü, Kırgız, Kazak, Azeri, Türkmen vs. hepimiz, isimlerimiz farklı farklı, fakat bizler aynı ailenin çocukları gibiyiz.

Bu fakültede okuyan Dağıstanlı öğrenciler geçtiğimiz günlerde, kendilerine bu imkanı sağlayan Türkiye Diyanet Vakfı'nı ziyaret ettiler. Öğrencileri kabul eden ve bir süre görüşen Vakfımız Genel Müdürü Mehmet Kervancı, öğrencileri Türkiye Diyanet Vakfı'nda görmekten duyduğu memnuniyeti dile getirerek, eğitim ve öğretimlerinde başarılar diledi.

tesinin hazırlık ve birinci sınıflarını okurken, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından da Dağıstan'da ilahiyat fakültesi binasının hazırlayacaklarını ifade ederek "Sizler inşallah orada da üç sene eğitim görüp mezun olunca, hocalarınızın ilim adamı olabilir dediği, çalışkanlığı ile ilim adamı olacağını ortaya koyan öğrencileri Türkiye'ye getireceğiz ve Türkiye'de sizlere 5-6 yıl çalışma imkanı sağlayarak, master ve doktora imkanı temin edeceğiz. Doktorasını tamamlayanlar da Dağıstan İlahiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olacaklar" dedi.

Mehmet Kervancı, öğrencilerin ilk görevinin iyi bir din bilgini olmaları gerektiğini ve mezun olduktan sonra ülkelerine büyük hizmetler götüreceklerine inandığını söyleyerek "Sizlerden ülkenize büyük hizmetler bekliyoruz, kendinizi bu idealle yetiştirin. Mutlaka din adamı olacaksınız diye bir şey söylemiyorum. Ama iyi yetişmiş insan olun, ahlâklı, doğruluktan ayrılmayan insan olun. Bütün insanlığın muhtaç olduğu, ahlâklı insan tipidir. Bugün Türk cumhuriyetlerinin olduğu bölgede, insanlar, toplumda bulunması gereken hak, hukuk, ada-

let kurallarından biraz yoksun görünüyor. Bunları sizin gidereceğinize inanıyorum.

Sizden şunu unutmamanızı istiyorum. Bir toplumda yalan, rüşvet, haksızlık, hırsızlık vs. olmayacak, bunlar olmayınca o toplumda huzur olur, barış olur. Eğer insanlar, her sahada yetişmiş olurlarsa ve bunlar işlerini en güzel şekilde yaparlarsa o toplumlar kalkınır. Ama bunun yanında insanlar birbirlerini sevmelerse, birbirlerine saygı duymazlarsa, ilmin peşinde değil, kötülüklerin peşinde dolaşırlar, yalan söylerlerse, ahlâki kurallara bağlanmayıp, ahlâki kurallara

aykırı yaşarlarsa işte o toplumda ciddi problemler, ciddi sıkıntılar meydana gelir." dedi.

Mehmet Kervancı, Türkiye Diyanet Vakfı'nın bunları gözönünde bulundurarak, öğrencilerin bilgili, ahlâklı, örnek bir insan olması için her türlü imkanı sunmaya hazır olduklarını ifade etti.

Öğrencilere hitaben kısa bir konuşma yapan Türkiye Diyanet Vakfı Dış Hizmetler ve Bağlı Kuruluşlar Koordinatörü Niyazi Baloglu da dünyadaki bütün Müslüman ülkeler arasında, din eğitimi en modern, günün şartlarına uygun ve en güzel şekilde Türkiye'nin gerçekleştirdiğini söyledi. Türkiye'de 500 civarında imam-hatip lisesi ve 25 adet de ilahiyat fakültesi bulunduğunu ifade eden Niyazi Baloglu, "Türkiye'de din eğitimi ilkokuldan başlar ve eğitimin her kademesinde devam eder. Türkiye gerek kütüphaneler bakımından, gerekse ilahiyat fakültelerinin seviyesi itibarıyla dünyada bütün İslâm ülkelerinin önünde gelir. Ülkemizde profesör, doçent ve doktor seviyesinde yüzlerce yetişmiş eleman vardır. İşte siz bu yetişmiş elemanlardan ders alıyorsunuz." dedi.

Son olarak kısa bir konuşma yapan Türkiye Diyanet Vakfı Baş Hukuk Müşaviri Ethem Alimoğlu da öğrencilerin din ilmini mutlaka iyi öğrenmeleri gerektiğini belirterek, öğretimlerini tamamladıktan sonra başka mesleklerle de yönelebileceklerini söyledi. Alimoğlu "Ben öğrencilerin böyle yetiştiği Türk cumhuriyetlerini 10 sene sonra görmek istiyorum. Bu benim için büyük bir mutluluk olacaktır." diyerek sözlerini tamamladı.

Ben önce Türkiye Diyanet Vakfı'na bize sağladığı bu imkanlardan dolayı, hem kendim, hem burada okuyan arkadaşlarım, hem de ülkem adına teşekkür etmek istiyorum. Malumunuz bizler yıllarca Komünizmin baskısı altında, dinden uzak ve baskı altında bir hayat sürdük. Dini ulaşılması uzak bir hayal olarak gördük. Ama şimdi şükrediyoruz, Rusya'nın dağılması neticesinde, ulaşılması güç bir hayal durumunda olan İslâm'ı öğrenme, yaşama fırsatı çıktı önümüze.

Abdullah Aliyev (Dağıstanlı Öğrenci)

Fakat bizler İslâm'ı nereden öğrenip yaşacaktık. Bu konuda büyük bir çıkmazımız vardı. Diğer Türk cumhuriyetlerinin durumu da bizden farklı değildi. İşte Türkiye Diyanet Vakfı bize bu fırsatı verdi. Dağıstan'da bir ilahiyat fakültesi açtı ve bizleri de hazırlık ve birinci sınıfı okumamız amacıyla Türkiye'ye getirdi. Bizim arzumuzda, özümüz bir olan, kardeş olduğumuz Türkiye'de eğitim görmekti; bu arzumuz da gerçekleşmiş oldu. İnşallah ilahiyat fakültesini tamamladıktan sonra, bizler Dağıstan'da dini alanda hizmet vermeyi düşünüyoruz. Halkımızı din alanında aydınlatmayı düşünüyoruz.

KIRIM

Bültenimizin bu sayısında siz değerli okuyucularımıza Kırım'ı tanıtacağız. Yalnız Kırım'ı diğer sayılarımızda olduğu gibi coğrafya, tarih, ekonomik yapısını ayrı ayrı değil, bu konuları, alanlarında uzman olan şahısların makaleleriyle tanıtmayı uygun bulduk.

KIRIM'IN KISA TARİHÇESİ

Miladî 430'dan sonraki yıllarda Atilla'nın amcası Aybars'ın hakimiyetine giren Alanlar'ın daha III. yüzyılda kurulan Sudak (Soğdak) ve Aradav'da (sonraları Feodosya, Kaffa ve Kefe adlarını aldı) şehirlerini almasıyla Kırım Yarımadası'nın Türk tarihi ile ilgisi başlamıştır. Hun Türk İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra Kuban, Azak ve Don nehri ağzlarında çeşitli Türk boyları ve bunlar arasında Bulgar Türkleri oturuyordu. VI. yüzyılın son yarısında Avarlar ve diğer Türk boylarının akınları olmuştur. Kersones, Sudak ve Kerç bunlara karşı Bizans'ın dayanak noktaları idi. VII. yüzyılda Kırım'ın bozkırları Hazar Türkleri'nin idaresine geçti. Bunlar Kırım'ı, Göktürkler'de olduğu gibi, Tudun veya Todun ün-

vanlı valilerle yönetiyorlardı. Sonra VIII. yüzyılda ise Hazarlar'ın bir vilayeti oldu. Hazarlar'ın yıkılışından sonra da Kırım, Hazarya veya Gazarya adında küçük bir devlet olarak kalmış, X. yüzyılda Azak Denizi ile birlikte Karadeniz'e de Hazar Denizi denilmiştir. 1083'de bu küçük Türk devleti halâ yaşıyordu. Selçuklu emiri Hüsameddin Çoban, 1221'de Kırım seferinde, bu Hazar bölgesinde Sudak çevresinde Kıpçaklar ve onların müttefiki Ruslarla savaşmıştır. Hazarlar'dan sonra Peçenekler, daha sonra da Kıpçaklar komşu bozkırları ve Kırım'ı alarak buraya yerleştiler. Kültürlerini bugün de koruyan Karaim Türkleri Hazarlar'dan gelmekte olup, daha XI. yüzyılda bunların Türkçe Tevrat'ları vardı.

1227'de Cengiz Han'ın ölümünden sonra kurulan Moğol Hakanlığı zamanında, Cengiz'in büyük oğlu Cuci'nin oğlu Batu Han 1227-1256 yıllarında büyük bir ordu ile Doğu

Avrupa'yı alıp Altun Orda Devleti'ni kurdu. 1241'de Batu Han İdil nehrinin aşağı yatağında ve sol kıyısında kurduğu Orda (Karargâh), Saray (Volga'daki Eski Saray) adını alarak kısa zamanda en önemli siyasi ve ticarî merkez oldu. Şeklen Karakorum'a bağlı olarak Batu Han'ın hakimiyeti, 1256'da ölümüne kadar sürmüştür. Bundan sonra gelen küçük kardeşi Berke Han'ın (1256-1266) Müslümanlığı kabul etmesiyle, ülkede İslâmiyet yayılmaya başlamıştır. Berke Han zamanında Altun Orda en parlak devrini yaşamıştır. Batu Han'ın kurduğu Saray şehrine "Taht İli" denirdi. Bu şehir Berke Han zamanında daha elverişli bir yere nakledilerek Yeni Saray veya Saray Berke adını aldı. Özbek Han zamanında (1313-1340) İslâm Dini, 1320'den sonra büsbütün kuvvetlendi.

1239'da Altun Orda (Kıpçak Hanlığı) gelince, kıyıları dışında bütün

Gurzuf şehrinden bir görünüm.

Sürgüne gönderilen Kırımlılar.

Kırım yarımadası bir Türk ülkesi halinde idi. Kuzeyde Hazarlar ve Kıpçaklar zamanında Kırım limanları, iç muhtariyetlerini korumak şartıyla yüzyıllar boyu Bizans'a bağlı kaldılar. Fakat Karadeniz ticareti Venedikliler'in, sonra 1261'de Mihail Paleologos'a yardımlarına karşılık Cenevizliler'in eline geçti. 1266'da Altun Orda hanı Mengü Timur'dan ticaret için Kefe'de yerleşme müsaadesi aldılar ve sahillerde başka koloniler kurdular. 1381'de de bir anlaşma ile buralardaki hakimiyetlerini Altun Orda Devleti'ne tasdik ettirdiler. İç tarafta Eski Kırım veya Salgat (Solhat), Altun Orda genel valilerinin oturduğu yer olup, Kefe'den sonra yarımada'nın en önemli ticaret merkezi idi. Kefe'de ise Han adına Müslümanlar'ın işine bakan bir Baskak ile bir Tamgacı (gümrükçü) bulunuyordu. Kırım yarımadasının yalı boyu bölgesi tamamıyla Ceneviz kolonisi olmakla beraber, 1475'de Osmanlı hakimiyetine geçinceye kadar

Türk Hazarlar'ın bir hatırası olarak Hazariye (veya Gazariya) adını koruyordu.

XIII. ve XIV. yüzyıllarda Altun Orda, siyasi, iktisadi ve kültür bakımından Türk dünyasının en önemli bir ülkesi idi. Özbek Han'ın hanımlarından biri Andronikos Paleologus'un kızı idi. Böylece Bizansla, sonra Memlükler, Osmanlılar, Litvanya ve Lehistan devletleriyle yakın münasebet kurmuşlardı. Ayrıca Yıldırım Beyazıt ve Toktamış arasında Timur tehlikesine karşı yakın dostluk vardı. Toktamış (1376-1396) onların son büyük hakanı olmuş, Timur tarafından Saray şehri yıkılıp ahalisi kılıçtan geçirilmiştir.

1357'de Altun Orda hanlarından Canibek'in ölümünden sonra taht kavgaları, 1391 ve 1395 Timur - Toktamış savaşları sonunda Kıpçak İli zayıf düşmüş ve 1502'de bu devlet son bulmuş, yerinde Kırım, Kazan, Sibir, Astarhan hanlıkları ve Nogay Mirzalığı doğmuştur.

Böylece, XIV. yüzyıl sonlarına kadar Altun Orda idaresinde kalan Kırım'da, 1395'lerde Cengiz soyundan Cuci'nin oğlu Tokay Timur'dan gelen Baştımur sikkelere kendi adını koydurmuştu. Onun oğulları Kırım'da ayrı bir Hanlık kurmayı başarmışlardır. Fakat Don-Dinyeper arasında uzanan Kırım Hanlığı'nın

gerçek kurucusu Hacı Giray'ın kendi adını taşıyan en eski tarihli sikkesi 845 (1442) yılından kalmadır. 1454'den itibaren Bahçesaray bunların merkezi idi. 1466'da Hacı Giray ölünce oğulları taht kavgası ve karışıklık çıkardılar. Fatih Sultan Mehmet 1475'de Gedik Ahmet Paşa'yı kuvvetli bir donanma ile gönderip Kefe'yi ve Kırım sahillerindeki Cenevizliler'e ait bütün limanları feth ettirdi. Cenevizliler tarafından hapse atılan Mengli Giray kurtarıp hanlığa getirilerek Osmanlı sultanına tâbi olmayı kabul etti. Mengli Giray ile yerleşen Kırım Hanlığı ilk defa 1484'de Sultan II. Bayazıt'ın Akkirman seferine katılarak işbirliği yapmıştır. Yavuz Sultan Selim'e kızını vermiş olan Mengli Giray, ona askeri destek sağlayarak tahta geçmesine yardım etmiştir. Bundan sonra hanlar, sultanın özel fermanları ile tasdik olunurdu. Fakat Rusya kuvvetlenince, 300 yıl boyunca kendi hanları idaresinde ve Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan Kırım Hanlığı'na göz dikmiş, 1736'da Kırım yarımadasına girerek Bahçesaray'da ikibin evi ve Han Sarayı'nı yakmış, Selim Giray'ın kurduğu zengin kitaplık da mahvolmuş, Kalgaylar'ın merkezi Akmesit de yakılmıştır. Bundan sonra Şahin Giray ihanetle Rusya'ya kaçıp onlara sığındığından 1774'de Kaynarca Antlaşması ile Rusya Kırım'ın istiklâlini ve tarafsızlığını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirdikten sonra 1783'de de Kırım'ı kesinlikle ilhak etmiştir. 1917'de Kırım Türkleri bağımsızlıklarını ilân edip devlet kurdularsa da 1920 sonlarında ihtilâl kuvvetleri gelince durum değişmiş, ilk dünya savaşından sonra 19 Ekim 1921'de muhtar Sovyet cumhuriyetleri arasına katılmıştır. Son dünya savaşında bazı Kırımlılar'ın Alman kuvvetlerine katıldığı ileri sürülerek bütün Kırım halkı önce Sibirya'ya, sonra Orta Asya steplerine sürgün edilmiştir.

UYANMAK GEREKİYOR

"Kırım" gazetesinin 8 Haziran 1996 tarihinde çıkmış olan Şakir Selim'in "Bize saygı değil, hakiki okuyucu lazım" makalesini okuyarak, biraz düşüncelere dalmıştım. Hatırma şöyle sözler geldi.

Gurbette geçse de balalık çağım,
Zulumluk, horlukluk korsem de dayım,
Tuvgan til, iç sensiz
Keçmedi bir kunum

Özbekistan da yaşadığımız zaman Özbek ve Rus dillerinde çıkmış olan gazete ve dergilere ilgimiz vardı. Rahmetli annem daima şöyle derdi: "Kismet olur, Kırım'a dönersek bizim de böyle çok nesirlerimiz olur. Şimdi ise bir gazetemiz vardır. -Lenin Bayrağı- ona herkes üye olması gerekiyor, çünkü o şimdiki günümüzde millî okulumuzdur.

Garip annem Kırım halkına düşman bir eğitim sistemi olduğu için gerekli eğitim almamıştı. Lakin çok vatanperver ve bilgiye ilgi duyan kadındı! "Lenin Bayrağı"nın her bir makale ve satırını ilk sayfasından son sayfaya kadar bizimle birlikte okuyup, "sesle oku!" diyen annemin yumuşak, merhametli sesini bugün bile duymaktayım. Bana ve kardeşime kahramanlarımız hakkında edebi eserlerden yazılar okuyarak, Millî tarihimizi unutturmamaya çalışırdı. Haftada bir kere Kırım Tatar müziği çalındığında bizlere Kaytarma oynar ve bizim de oynamamızı isterdi. Komşularımızın anneme çocuklara bu kadar zamanı nasıl ayırabildiğini sordukları zaman annem onlara gülümseyerek "Çocuklar Kırım Tatarı olduklarını unutmasınlar" demişti. Evimizde Rusça konuşmak yasaktı. Ben üniversitede okuduğumda gençliğime bakmadan babama akıl vermeye kalktım. "Ben Rus dili ve edebiyatı öğretmeni olacağım, bu dil vasıtasıyla kendime ekmek bulacağım. Siz ise bizlere Tatarca konuş diyorsunuz, yeter artık..." Konuşmamı bitirmedim, babamın yüzüne el vuruşu bana akıl verdi. Acı, acı eğildim. Babam bana sert bakıp "Bizi bu hale getiren düşmanlarımızın dilinde bir daha konuşuğunu istemeyeyim, Rus dilini bildiğin iyidir. Lakin ev kapasını atlayıp eve girdimi ana dilin Tatarca konuş!" demişti.

Yalta'dan bir görünüm.

Şimdi bizim yaşımızdaki bazı anne babalar kendileri ve çocuklarının ana dilini bilmediklerine sebep olarak "bizler Rus kreşlerinde ve Rus okullarında okuduk, şimdiki gibi millî mektepler yok idi, dilimizi nerden öğrenebilirdik?" diyorlar. Böyle fikirleri ben desteklemiyorum. Pe-ki, o zaman dili bilenler nerede öğrenlaştılar? Madem dili bilmiyorlar şimdi Tatar dilini öğrenmek için bir çaba serfedip gazete, dergi, kitap okumuyorlar? Yazıklar olsun, şimdi çok anne babalar evlatlarının önünde kendi millî borçlarını unutuyorlar. Nereye gidersen git, herkes Rus dilinde konuşuyor. Bunu kim mecbur tutuyor? Gecekondu'lara gidiyorum her tarafım Tatar, fakat konuşukları dil Rusça. Bu bir maskaralıktır.

Nisan ve Mayıs 1996 aylarında Türkiye'ye okumaya gidecek gençler için seçimler yapıldı. Anne babalara seçimin en önemli şartının ana dilimiz Tatarcanın bilinmesi gerektiğini söylediğimizde hemen bizimle davalaşmaya başlıyorlardı. Onlara göre ana dilini bilmek o kadar önemli değil, gerekirse kursa gönderip öğretiriz diyorlar. Ya, ne için ana dilimizde çıkmış olan gazetelerimiz, dergilerimizi okumuyor ve okutmuyorsunuz?

Daha kötüsü Türkiye'de okutmaya öğrenci göndereceğimizi gazetelerde, radyo ve televizyonda ilan etmiş olmamıza rağmen halkımızın bir çoğu bundan haberdar olmadı. Çünkü gazetelerimiz okunmuyor, Tatar radyo ve televizyonu dinlenmiyor. Ya rabbim! Bize ne zaman akıl ve şuur gelecektir? Elli yıldır bizim üstümüze pislikler döken gazeteler okunuyor,

radıolar dinleniyor, televizyonlar seyrediliyor, fakat ana dilimizdeki yayınlar okunmuyor, dinlenmiyor, seyredilmiyor.

Zaman değişti. Kendi ana dilimizdeki yayınlarımız ne kadar çok olursa o kadar iyi olur. Ana dilimizde konuşup çocuklarımızı yetiştirmemiz lazım. Bunu şimdi mutlaka yapmalıyız.

Artık Kırım Tatar halkının zamanıdır.

**Kırım Maarif
Asyasyon Başkanı
Sufre Kadcmetova**

Odunpazarı
Camii

KÜÇÜK YARIMADA NİÇİN ÖNEMLİ?

Konuyu hiç bilmeyen, ya da az bilen kimilerinin aklına şu soru gelebilir. "Kırım, Kırım diye diye ikide bir gündeme getiriliyor, nihayetinde ufacık bir yarımada değil mi? Evet Kırım yarımadası 26.400 km2 den ibarettir. Ancak küçük Kırım'ın büyük ve karmaşık sorunları vardır. Üstelik sadece bölgesel değil, pek çok sebepten dolayı yaşlı dünyamızın hemen tamamını ilgilendirmektedir.

Büyük topraklara egemen olan Kırım Hanlığı Altınordu'nun varislerindendir. İpek yolu üzerindeki hanlığın tarihi ve siyasi başkenti Bahçesaray'dır. Altınordu'nun evliyası Cengiz İmparatorluğu'na bağlıdır. İşte sırasıyla Cengiz ve Altınordu imparatorlukları ile Kırım Hanlığı'nın her türlü tasarrufu "illiyet bağı" itibarıyla, bir şekilde günümüze mutlaka yansımaktadır. Tüm bu temasların, ittifakların, harplerin, ihanetlerin, seyahatlerin, hatıraların, yazışmaların asli kaynak olarak, günümü-

ze belli doz ve açılardan hâlâ yön ve şekil verdiğini söylemek yanlış olmaz.

Demografik veriler, sürekli göçler bu tesbiti daha da önemli kılar, Hanlığın tarihi zaruretlar, irâdi tercihler, fiili gelişmeler, sığınmalar ve ganimetler, meyanında Litvanya, Polonya, Beyaz Rusya, Romanya, Bulgaristan ve Kafkasya'da bakiyesi yaşamaktadır. Kıpçak Türklüğü bağlamında "Asaba Halklar" olarak tasvif ettiğimiz topluluk ve kabileler de mühim bir coğrafya kuşağı teşkil etmektedir. Toplu veya komşu yaşamaktan kaynaklanan etkileşim başlı başına tetkike değer bir husustur.

1783 tarihinde Rusya'dan gelen sistematik tazyikler sonucunda, dalgalar halinde devam eden göç sürecinde oluşan Dobruca Türklüğü'nün ağırlığını Kırım kökenliler meydana getirir. Bugün de Bulgaristan ve Romanya'da önemli bir varlık konumundadır. Güney Kırım sahillerin-

deki Ceneviz ve Rum yerleşiminin temadisi özel bir çalışmaya layıktır. Dağıstan, Stavropol havzası, iç bozkırlar ve Besarabya eksenindeki Nogay Türkleri, Hanlığın askerî, siyasi ve kültürel yapısıyla içiçedir. Hazer devleti, Karayimler ve Kırımçaklar meselenin farklı ve zengin boyutuna örnek durumundadır. Bugünkü Moldova'daki Gagavuz Türkleri bu hinderlandın dışında değildir.

Kırım askeri; Orta Avrupa, Balkanlar (bilhassa Kaçanık'te)'dan İran'a kadar muazzam bir cephede (ve dahildeki bazı isyanlarda) Osmanlılarla ortak kaderi paylaşmışlardı. 1853-1856 Kırım savaşında İngiliz ve Fransızlarla ilk ciddi temaslar kurulmuştur. Japon-Rus savaşında uzak Asya'da bulunmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı'nda o zamanki Alman makamlarıyla temas mecburiyeti hasıl olmuştur. Alman saflarında ve gerek kızılordu, gerekse partizan bünyesindeki sayısız Kırımlı telef olmuştur.

Promete, Paris Bloku gibi pek çok oluşumda katkıları ve önemli rolleri itibarıyla Kırımlılar hatırlanmalıdır. 18 Mayıs 1944 topyekün sürgünü ile öncekilerin aksine bu defa Kırım'da Türk bırakılmamıştır. Bilindiği üzere SSCB tarafından Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan ve Uralar'da Kırım Türkleri zoraki iskâna tabii tutulmuşlardır. Bugün dahi bu yörelerde yaklaşık yarım milyon Kırımlı yaşamaya çalışmaktadır. Sovyetlerin iç bünyesinde eğitim ve çalışma şartları (hatta evlilikler) dolayısıyla Riga'dan Moskova'ya Krasnodar'dan Yakut sınırına kadar entere-san bir trafik sözkonusu olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın son dönemlerinde ve sonrasında İtalya, İsveç, Avusturya ve bazı ülkelerde kurulan Birleşmiş Milletler kamplarında ağır şartlarda yaşayan Kırım Türkleri unutulamaz. Keza bugün Amerika Birleşik Devletlerindeki Türklerin ağırlığını yine o günkü mülteciler meydana getirir. Az da olsa Kanada ve Güney Amerika'ya ulaşanlar olmuştur.

Kırım Türkleri çift kutuplu dünyanın soğuk savaş döneminde ve 1970'li yıllardan itibaren artarak, tüm Sovyet muhalifi organizasyon-

larda aktif şekilde yer almışlardır. İnsan hakları alanında döneme damgasını vuran aydınlarla birlikte ciddi mesailer yapmışlardır. Hatta 1956 Macar İhtilali, 1968 Çek Baharı ve Afganistan savaşındaki gelişme ve tesbitlere ilişkin gözlemlere tanık olmuşlardır.

Kırım Türkleri müslümandır. İsmail Gaspıralı'nın "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" şiarıyla çıkardığı Tercüman Gazetesi sadece Rusya müslümanlarına değil başta Mısır olmak üzere Osmanlı'nın kontrolündeki bazı Arap ve İslâm devletlerinde de değişik tesirler icra etmiştir. Kırım müslümanlarının varlık mücadelesi, yakın tarihlere kadar Tunus'tan Endonezya'ya kadar ilgi uyandırmıştır. Bazı üniversite ve kuruluşların gündemine girmiştir.

Bugün Kırımlılar başta UNPO (Birleşmiş Milletler'de Temsil Edilmeyen Halklar Teşkilatı) olmak üzere değişik örgütlerde fiili katılımcıdır. İş ve çalışma hayatı olarak ekonomik, eğitim ve evlilik olarak sosyo-kültürel sebeplerle Almanya, Fransa, İsveç, Hollanda ve Avustralya'da yaşamaktadır.

Günümüzde Kırım'a, tarifsiz sıkıntılara rağmen dönebilmiş ve Kırım'ı yeniden vatan yapma azmindeki 270.000 civarındaki Türk'ün mücadelesi herhalde biraz olsun öğrenilmiş durumda. Ağır beslenme ve barınma problemlerine karşılık fevkalade organize ve dinamik bir topluluk olarak, kendi bünyelerinden ittifakla seçilmiş meclisleri ve dünya kamuoyuna mal olmuş bir liderleri var. Yetersiz dahi olsa okulları, camileri, yayın organları giderek artmaktadır. Kırım meclisinde 14 temsilcileri ile genel ve yerel sorunları takip ediyorlar. Ukrayna-Rusya ilişkilerinin nirengi noktasını Kırım işgal etmektedir. Nükleer silahlar, Sivastapol deniz üssü ve Karadeniz donanması için sadece bir cephesidir. Bazı kaynaklarda yarımada bir uçak gemisine benzetilmektedir.

Ülkemizdeki Kırım Türklerinin her seviyedeki yapıcı katkı ve rolleri izahı varedir.

Küreselleşme yaklaşımında: Çevre kirlenmesi (Çernobil, Azak denizi ve

kuzeyden dökülen ırmaklar). KEİB oluşumu, silahsızlaşma, çifte tabiiyet, turizm olgusu, parçalanmış aileler, göçmenlik statüleri, kültürel etkileşim, sosyolojik saha araştırmaları, akademik temaslar, dinî eğitimin sağlanması, saklanan tarihi materyaller, tazminat hakları, Kıpçak dili ve varyantları, çocuk hastalıkları, internet dahil sayısız meselede Kırım ve Kırım Türkleri bir surette gündem konusu olacaktır.

Hülasa bazı ana başlıklarla yetindigimiz üzere, küçük Kırım yarımadası ve mazlum Kırım Türkleri, insanî, millî, dinî ve aklî sebeplerden dolayı bugünden yarına kalıcı bir özellikler manzumesi arz etmektedir.

Av. Ünsal AKTAŞ

Gözleve'de bir Sinagog.

Mimar Sinan tarafından yapılan Gözlev Han Camii.

18 MAYIS KIRIM TÜRKLERİNİN KARA GÜNÜ

Dünya tarihinde öyle olaylar yaşanmaktadır ki, bunların tarih içerisinde yer alması insanlık adına utanç vermektedir. Bir halk topluluğunun veya bir milletin topyekün ortadan kaldırılmasını, hunharca yok edilmesini amaçlayan "SOYKIRIM", bu utançların en büyüğüdür.

1500 yıllık bir tarihe sahip Kırım Türklerine, 18 Mayıs 1944 tarihinde, Sovyetler Birliği Hükümeti tarafından böyle bir soy kırım uygulanmıştır. İnsanlığın daima lanetlediği ve telin ettiği bu soy kırım olayını Komünist partisi de XX. Kurultayından sonra 1957 yılında kabul ettiklerini tüm dünyaya ilân etmek zorunda kalmışlardır. Fakat bu ilân Kırım Türklerinin öz vatanları Kırım'a dönmelerine imkan sağlayamamıştır. En tabii insanlık haklarını kazanmaya, öz vatanlarına dönmeye ve insanca yaşamaya susamış Kırım Türkleri, ancak bu günlerde bu haklarını kısmen almaya başlamaktadırlar. Halbuki Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında kabul edilen "Milletler arası Jenosit Karamamesi" gereğince soy kırımına maruz kalanların hakla-

rının derhal geri verilmesi ve yine bu kararname gereğince soy kırımını gerçekleştirenlerin de en ağır cezaya çarptırılmaları öngörülmektedir. Milletlerarası Nürinberg yasaları (3. madde, B fıkrası) ise şöyle demektedir: "Ulusal kültürel bütünlük gösteren, dil birliği içerisinde olan toplulukların sürgüne tabi tutulmaları dünya kamuoyuna karşı işlenmiş bir insanlık suçudur." (Taşkente 1970 senesinde Sovyetler Birliği tarafından ikinci defa mahkemeye çıkartılan Mustafa Cemiloğlu 12-19 Ocak savunmasında bu yasaları hatırlatmasına rağmen, Kırım Türklerinin haklarını savunması nedeniyle tekrar hapis cezasına çarptırılmıştır.)

Dünya tarihinin utançla yazdığı "KARA GÜN" ünün olduğu 1944 yılına dönerek yaşanan acı gerçekleri görelim, hatırlayalım;

* Rus ve Dünya tarih kaynaklarına göre, II. Dünya Savaşı sırasında, 18 Mayıs 1944'e kadar Sovyet ordusunda 57.000 Kırım Türkü Almanlara karşı savaşırken can vermiştir. 18 Mayıs 1944 tarihinde ise 80.000 Kırım Türkü Sovyetler Birliği ordularında bizzat asker olarak bulunmaktadırlar. (Kırım'da ailesinin yanında olan askerlik yapabilecek yaşta kişi sayısı sıfırdır. Tümü Sovyetler Birliği tarafından askere alınmıştır.)

*Sovyetler Birliği Hükümeti tarafından alınan bir karar gereği 18 Mayıs 1944 gecesi Kırım'daki tüm Türk köyleri Kızılordu askerleri tarafından sarılmış, şehirlerdeki tüm Kırım Türk evleri basılmış, çoluk çocuk, yaşlı, ihtiyaç her bir Kırım Türkü 20 dakika içerisinde evlerinden çıkarılarak, meydan ve mezarlıklarda toplanılmıştır.

* Evinden çıkmak istemeyenler derhal orada şehit edilmiş, toplananlar ise daha sabah ışıkları doğmadan yük ve hayvan vagonlarına üst üste istif edercesine yüklenmişlerdir.

* Hınca hınç insan dolu yük vagonları sonu bilinmez meçhüle (Orta Asya stepleri ve Sibiry'a) doğru yol alırken, kilitli vagonlar Kızılordu askerlerinin keyfine göre iki veya üç günde bir açılmış, ölenler çıkarılmış, geriye kalanlar ise ölümden daha acı yolculuklarına sürülmüşlerdir.

Türk yurdu YEŞİL KIRIM'ın elde

Ruslar tarafından çöplük olarak kullanılan İsmihan Camii.

edilmesi ve müslüman Kırım Türklerinin yok edilmesi için oluşturulan büyük soykırımı sırasında ortaya çıkan ve bugün gerek Rus gerekse dünya basınında ve tarihi kitaplarında yer alan istatistik sonuçlar şöyledir:

- Yük vagonlarına yüklenerek sürülen aile sayısı : 112.078 aile
- Yük vagonlarına yüklenerek sürülen insan sayısı : 423.100 kişi
- Yük vagonlarına yüklenerek sürülen çocuk sayısı : 200.000 çocuk
- Anne ve babalarından ayrılarak sürülen çocuk sayısı : 57.000 çocuk

- Sürülen kadın ve çocukların oranı : % 89.5

- Toplama, vagonları yükleme ve yolculuk sırasında ölenlerin sayısı : 195.471 kişi

- Sürgüne gönderilenlerin Kırım'da bıraktıkları ve Sovyet Hükümeti tarafından el konulan para yekünü (1961 kur değeri üzerinden) : 2 milyar 440.2 milyon ruble

- Sürgüne gönderilenlerin Kırım'da Kolhozlar'da kalan ve Sovyet Hükümetince el konulan mal varlıkları yekünü : 1 milyar 400.5 milyon ruble

* Sürülen Kırım Türkleri Orta Asya steplerinde ve Sibiry'a'da yerleşim merkezlerinden uzak bölgelerde her hafta polis gözetim ve denetimi altında kendi yaşamlarına, daha doğrusu ölümlerine terkedilmişlerdir. 1966 yılında Özbekistan'da yapılan bir anket çalışması; sürgün sonundaki Kırım Türklerinin sağ kalanlarının %46.2'sinde sürgün sonrası şehirlerden uzak, zorluk dolu yaşam koşulları nedeniyle iki yıl içerisinde ölmüş olduklarını göstermektedir.

Allah'a şükürler olsun ki bugün sağ kalan Kırım Türkleri öz vatanları Kırım'a dönmek ve yeniden "KIRIM TÜRK CUMHURİYETİ" Nİ KURMAK İÇİN MÜCADELE VERMEKTEDİRLER. (1996 sonu itibarıyla 280.000 Kırım Türkü öz vatanları Kırım'a dönmeyi başarabilmişler,

Rus şairi Puşkin'in Ağlayan Çeşme adı ile şiir yazdığı çeşme.

daha birçoğu da dönebilmek için uğraşlarını sürdürmektedirler.)

İnsanlık adına "Karagün" olan 18 Mayıs 1944'de yapılan soykırımı, yaklaşan 53. yıldönümünde telin ederken, soydaşlarımızın geçirdiği acı günlerin son bulmasını ve özgürce yaşanacak günlerin en kısa zamanda gelmesini dileriz.

Doç.Dr. Naci EKEN

ZİNCİRLİ MEDRESEYİ BİRLİKTE KURTARALIM

Kırım Hanlığı'nın kurucusu Hacı Geray'ın oğlu Mengli Geray, Bahçesaray şehrinde Hansaray'ı yaptırmadan önce XV. asırda Zincirli Medrese'yi yaptırmış, hatta, inşaatında kendisi de kum taşımıştır. Medrese bittikten sonra ise "İlmin önünde, kim olursa olsun eğilmesi gerek" diyerek kapısına zincir gerdirmek suretiyle Medrese'ye girmek isteyen herkesin eğilmesini sağlamıştır.

Eğitime Mengli Geray Han gibi çok önem veren, Türklük ülküsü için savaşan "Dilde Fikirde İşte Birlik" şiarının sahibi, büyük fikir adamı İsmail Bey Gaspıralı da XIX. yüzyılın sonlarında XX. yüzyılın baş-

Sivastopol şehrinden bir görünüm.

larında, Zincirli Medrese'ye büyük önem vermiş, Medrese'de hocalık yapmış ve Zincirli Medrese'nin ıslahı için bütün gayretini sarfetmiştir.

Zincirli Medrese, 1917 yılındaki Bolşevik ihtilali'nden sonra tıp okulu olmuştur. 1939'da ise komünistler tarafından çıkarılan bir kararla, Mengli Geray Han'dan sonra gelen hanlar ve İsmail Bey Gaspıralı döneminde Medrese'ye ek olarak yaptırılan binalar akıl hastanesi yapılmış, Medrese'ye ait olan asıl bina ise acımasızca depo olmuştur.

Kırım Türkleri'nin izini sürebilmek için, Kırım Hanlığı'ndan kalan yaklaşık 1570 cami ve yüzlerce medreseyi yerle bir eden barbar zihniyet, Zincirli Medrese'nin kütüphanesindeki kitapları yakmışlar, bütün değerli eşyaları yağmalamışlar, ellerinden gelen her türlü kötülüğü

yapmışlardır. Ama, ne Kırım Türkleri'nin izini sürebilmiş, ne de Zincirli Medrese'yi tamamen yok edebilmişlerdir.

Tam 56 yıldır akıl hastanesi olarak kullanılan bu ilim ve irfan yuvasını, bu kutsal yeri büyük mücadeleler sonucunda geri almayı başardık. Bundan sonra hastalar kademe kademe Medrese'den götürüleceklerdir. Böylelikle Zincirli Medrese Allah'ın izni ile bizim gözetimimiz altına girmiş olmaktadır.

Öncelikle bu kutsal yerin tekrar eski işlevini kazanması ve restorasyon çalışmaları yapmak için, Zincirli Medrese adında bir vakıf kurmaya karar verdik. "Zincirli Medrese Vakfı"nın asıl amacı ise, tarihi önemi çok büyük olan bu eseri kurtarmakla birlikte, Kırım Tatar Türkçesinde ve Müslüman ruhunda eğitim verecek yeni Millî Mektepler kurmak, semalara tekrar ezan seslerini gönderen camiler yapmak, kısacası hayır işleri ile uğraşmaktır.

"Zincirli Medrese Vakfı" kurulduktan sonra düşündüklerimizi gerçekleştirebilmek için, vakfımıza Kırım ve Kırım dışındaki soydaşlarımızın ve din kardeşlerimizden, ilim adamlarından, insan hakları savunucularından üyeler aramakta ve yardım elini uzatabilecek kurum ve kuruluşlar araştırmaktayız.

Yardımlarınızı, değerli tavsiyelerinizi ve fikirlerinizi bizlerden esirgemiyeceğiniz ümidiyle, şimdiden teşekkür ederim.

Mustafa A.KIRIMOĞLU

Kırım Tatar Milli Meclisi Başkanı

Kökgöz Köyü Camiinin restorasyonunda Türkiye Diyanet Vakfının büyük katkısı olmuştur.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın KIRIM'a Götürdüğü Hizmetler

Yakup ÜSTÜN

Genellikle 1990 sonrası Kırım'a dönen Kırım Türkleri'nin sayısı bu gün yaklaşık 260.000 olarak ifade edilmektedir. Bu rakam günden güne azda olsa değişmektedir. Sıla aşkı Kırım sevgisi ile yıllar yılı yanıp tutuşan bu insanların çektiği çileler sayıp dökmekle bitmez. Buradan uzaklaştırılan bu çilekeş insanların büyük bir çoğunluğu bu hasretle ebedi aleme göçüp gittiler. Bu gün Kırım'a ulaşabilenlerin çok az bir kısmı o günleri gören, o vahşeti yaşayan yaşlılar, diğerleri ise onların çocuklarıdır. Bunlar sırf sıralarına kavuşabilmek için yaşadıkları ülkelerdeki rahatlarını, evlerini, işlerini hatta ailelerinin bazı fertlerini bırakarak aziz vatanları güzel Kırım'a koştular. Yollarda çektikleri sıkıntılar bir yana Kırım'a kavuştuktan sonra da karşılaştıkları haksızlıklar itip kakmalar, kovmalar, yaptıkları barakaları gecekonduları tekrar tekrar yıkıp yakmalar anlatılmakla bitmeyecek kadar çok ve elem vericidir.

Kırımlılar artık ecdad yadigarı vatanlarına dönmüşlerdir. Tabi bir kısmı hala oralarda kalmış yadelerde bu hastretle yanıp tutuşmaya devam ediyor. Gelebilenler için ev yok, toprak yok, yiyecek içecek yok, iş yok şimdide çeşitli ihtiyaçlar içinde kıvranıyorlar. Açlıkla,soğukla ve yine peşlerini bırakmayan haksızlıkla boğuşuyorlar. Kırım'a dönebilenler evlerine, babalarının, atalarının şehirlerine değil büyük şehirlerin civarına, varoşlarına, kurdukları çadırlara, barakalara yerleşiyorlar. Buralarda bir taraftanda yağmurla - çamurla yazın sıcak ve tozla uğraşıyorlar. Böyle kötü şartlarda yaşam savaşı veren Kırımlıların gerçekten her şeye ihtiyacı var. İnsanlar işsiz, hastalar doktorsuz, ilaçsız, çocuklar eğitimsiz okulsuz, mahalleler camisiz hatta ölümler kefensizdir. Bu acı tablonun dehşeti ancak görerek yaşanarak anlaşılabilir.

İşte bu acı günlerde Türkiye'den gelen kardeşleri onların imdadına yetişti Ama çok sınırlı ve yetersiz. "Elden gelen aş olmaz oda vaktinde gelmez" ata sözünde olduğu gibi bütün bu yardımlar yetersiz kalmıştır.

Kırım'a gönüllü kuruluşlar içinde en kapsamlı en devamlı ve kalıcı hizmetleri Türkiye Diyanet Vakfı götürmüştür. Bu hizmetleri dört grupta toplayabiliriz :

1- Sosyal Yardımlar : Temel ihtiyaçlardan olan yiyecek, giyecek maddeleri ulaştırılmış, ilaç ve sağlık yardımları gönderilmiştir. Özellikle camiler için halı ve diğer malzemeler TIR'larla gönderilerek ihtiyaç olan yerlere dağıtılmıştır. Muhtaçlara ve öğrencilere maddi yardımlar temin edilmiştir. Bu yardımlar genelde Kurban Kampanyası ile elde edilen kaynaklarla mümkün olmuştur.

2- Eğitim ve Kültür Hizmetleri : Topluların kalkınması ve insan gibi yaşama düzeyine ulaşması eğitim, öğretim ve kültürden geçmektedir. İnançları ve milli gelenekleri dilleri, kültürleri yıllar yılı yok edilmeye çalışılan bu insanların çocukları Kırım'da daha da çok bir kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya geldiler. Rus okullarına gitmekten başka seçeneği olmayan Kırım Türklerinin çocukları , gençleri tabiatıyla dillerini örf ve edetlerini unutmakla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sebeple Türkiye Diyanet Vakfı :

- a) Çocukların din eğitimlerinin sağlanması,
- b) Tatar Milli Mekteplerinin açılması ve eğitime hazırlanması,
- c) Ortaöğrenim ve Yükseköğrenim için gençlerin Türkiye'ye gönderilmesi,
- d) Kebir Camiinde açılan medresede kendi ihtiyaçları için kendi çocuklarından din görevlisi yetiştirilmesi,
- e) Yaz günlerinde kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı kamplar açılması,
- f) Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere çeşitli kitaplar ve dergiler gönderilmesi, gibi hizmetleri başlatmış ve devamı için her türlü fedakarlıktan kaçınmamıştır.

3- Din Hizmetleri : Göçebe haline gelmiş Kırım Türkü vatanlarına dönünce her şeyden önce yerleşme, barınma ve

beslenme ihtiyaçlarına yöneldiler. Temelde müslüman olan bu insanlar kendilerine doğru dini öğretecek, ibadetlerini yapacak, yeterli sayıda ve yetmişmiş din adamından da yoksundu. Mevcut olanlar ancak cenaze işlerini ifa ediyorlar, başka alanlarda hizmeti adeta bilemiyorlardı. İşte bu ortam içinde Türkiye'den bazı gönüllü kuruluşlar ve kişiler bu amaçla Kırım'a geldi. Bunlarda hizmeti başlatmış oldular.

Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet İşleri Başkanlığı ile işbirliği yaparak oradaki maaşlarını karşılayarak 10 din görevlisi gönderdi.

Kırım'da Cuma kılınmazdı. Bu görevliler cuma ve bayram namazları olmak üzere namaz kıldırma, çocuklar - gençler, kadınları okutmaya başladılar. Üç sene içinde Kırım'da dini hayat gözle görülür bir şekilde canlandı.

Kırım'da görevli yerli İmam-Hatipler zaman zaman tüm masrafları Türkiye Diyanet Vakfı'nca karşılanarak Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Merkezlerinde mesleğe hazırlama eğitimine tabi tutuldu.

Türkiye Diyanet Vakfı bu arada önce beş camiye yeniden yaptı ve ibadete açtı. Peşinden üç cami de yaptırdı. Onlarda içinde ibadet edilir hale getirildi. Bunların 6 adedinin minareleri, tuvaletleri, çevre düzenleri bitirildi.

Bundan başka altı adet cami tamir ettirilerek ibadete açıldı. Şimdi çok şükür daha çok yerde günde beş vakit ezan sesi duyuluyor.

4- Dini Kuruluşun yeniden şekillendirilmesi : Göçle birlikte Kırım'da bir müftülük oluşmuştur. Fakat nasıl bir teşkilat kurulacağı, ne yapılacağı bilinmiyordu. Bu arada bu kuruluşa çeşitli ülkeler tesir etmeye çalışıyor. Bir şaşkınlık ve kararsızlık yaşıyordu. Esasen Rusya'da 70 yıllık bir uygulamada din hizmeti sadece cenaze işi olarak anlaşıyordu. Müftüler bile bunun öyle olduğuna inanmışlardı. Bitişiklerindeki

camide Cuma günleri halkı toplayıp Cuma kılınmayı gerçekleştiremiyorlardı. Türkiye Diyanet Vakfı Müftülüğün günlük masraflarını, telefon ve daktilo gibi ihtiyaçlarını karşılamakta Türkiye'den gelen görevliler bu konuda onlara rehberlik etmekte Kırım'da din teşkilatı müftülük şemsiyesi altında toplanmaya çalışılmakta gözle görülür bir mesafe alınmış bulunmaktadır.

RÖPORTAJ

Mustafa Cemiloğlu ile Kırım konusunda, koordinatörün görevlisi Sait Dizen aracılığı ile bir röportaj yaptık. Bu röportajı aşağıda yayınlarken, yardımlarından dolayı Sait Dizen'e de teşekkür ediyoruz.

Efendim bilindiği gibi Rusya, 70 yıl boyunca egemenliği altında bulunan Türk cumhuriyetlerine bir baskı uygulamıştır. Fakat Kırım'a uygulanan baskı ve zulmün diğer Türk cumhuriyetlerine uygulanan baskıdan çok daha büyük olduğu gözlenmektedir. Bunun sebebini açıklar mısınız?

- Rusya'nın Kırım Türkleri'ne baskı ve zulmü ta 1783'te, yani Kırım Hanlığı yıkıldığı ve Kırım Yarımadası Rus İmparatorluğu'nun eline geçtikten sonra başladı. Ruslar Kırım'a girince, yerli kökenli halkın mal-mülküne, toprağına el koymaya, camiler elâ kültür ve eğitim kuruluşlarını yıkmaya, halka rehberlik edilecek aydınları, imamları yok etmeye başladılar. Bu baskılar altında yüzbinlerce Kırım Türkü vatanlarını terk etmeye ve Osmanlı imparatorluğu'nun topraklarına göç etmeye mecbur edildiler. Aslında Rusların nihai amaçları da bu idi. Kırım'ın en verimli toprakları Rus Çarı'nın favorilerine geçti ve epeyce boşalmış köy-kasabalara, Rusya'nın değişik bölgelerinden Rusları, kısa bir zaman sonra Almanları, Ermenileri, Rumları ve Bulgarları getirdiler.

İkinci büyük göç 1853-56 Kırım savaşı'ndan sonra oldu. O zaman Kırımlılar, savaş zamanında Türk ordusuna yardım ettikleri sebebiyle suçlanmışlardı ve onlara karşı daha büyük baskı başlamıştı.

Neticede XIX. yüzyılın sonunda, Kırım Türkleri öz vatanlarında bir millî azınlık seviyesine geldiler ve yarımada'nın nüfusunun yalnız yüzde 25'ini teşkil ediyorlardı.

Fakat, halkımıza karşı en büyük ve vahşi zulüm eski Sovyetler Birliği zamanında, 1944'de oldu. İkinci Dünya Savaşı zamanında Alman ordusuyla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle tüm Kırım Türkleri bir tek insana kadar, öz vatanlarından hayvan vagonlarıyla Sibirya ve Orta Asya'ya sürgün edildiler. Sovyet ordusunda hizmet eden ve Almanlara karşı savaşan binlerce Kırım Türkü ise Sovyetler Birliği'nin değişik yerlerindeki çalış-

ma kamplarına gönderilmişti.

Sürgün esnasında ve bundan sonraki iki yıl içinde açlıktan, hastalıktan, ağır çalışmalardan ve diğer zulümlerden halkımızın takriben % 40'ı öldü ve öldürüldü.

Bu zulümlerin sonrasında tam manasıyla soykırımın gerçek sebebine gelince; neden faşistler milyonlarca Yahudiyi öldürdüler gibi sorulara, değişik cevaplar olabilir. Benim kanaatimce, Kırım Türkleri'nin esas suçları onların vatanının güzelliği ve Kırım Yarımadası'nın stratejik açıdan çok önemli olduğudur. Malum ki, daima yayılmacı politikasını yürüten Rusya'nın hevesi Türkiye'yi ve en azından Türkiye'nin Kars bölgesini ve Boğazı da ele geçirmektir. Böyle bir durumda Rusya, tabii, Türkiye'nin yakınında ve Kırım gibi o kadar önemli bölgede Türkiye Türkleri ile aynı dilde konuşan, aynı dinden ve binlerce akrabalık bağları olan bir toplumun yaşamasını istemezdi. Onların yerine Ruslar ve asırlar boyunca Türklerle problemleri olan Ermeni, Bulgar, Rum gibi etnik azınlıkların yaşadığı bir Kırım, Rusya'nın politikasına daha elverişliydi. Buna benzer sebeplerden dolayı, Çeçenler, İnguşlar, Karacaylar, Balkarlar ve diğer birkaç topluluklar da o zamanlar sürgün edilmişti.

Bu zulüm ve sürgün Kırım halkı üzerinde ne tür yaralar açtı? Bu zulme karşı verdiğiniz mücadelelerden kısaca bahsedebilir misiniz?

Söylediğim gibi sürgün esnasında ve bundan sonraki bir-iki yıl içinde halkımızın büyük kısmı öldü ve öldürüldü. Daha önce, 1929-1941 yıllarında, Sovyet organları binlerce aydınlarımızı tevkif edip öldürdü veya Sibirya ölüm kamplarına göndermişlerdi. 1930 senelerinde kolektivizasyon, yani kolhozlaşma za-

manında, 50 bin kadar Kırım Tatar Türkü zenginler diye, Kırım'dan sürgün edilmişti ve çoğu Sibirya'da çalışma kamplarında ölmüştü.

1944 sürgününden sonra Kırım'da bütün camiler, bizim kültür kuruluşlarımız, eserlerimiz yok edildi. Köy, kasaba ve şehirlerimizin, şehirlerin cadde ve sokak isimlerini Rusçaya değiştirdiler. Bizim dilimizde yazılan bütün kitapları, eserleri yaktılar. Mezarlarımızı bile rahat bırakmadılar. Onları yıkıp yollar, dansingler, binalar, meyhaneler kurdular. Dedelerimizin mezar taşlarını ise inşaat malzemesi olarak binalar, ahırlar, domuzhaneler, sokak döşemeleri kurmak için kullandılar.

Sürgünlükte kalanlara ise hayat cehennem oldu. Çok aileler bölünmüş oldu, ayrı yerlere sürgün edildi ve onların birleşmesine izin yoktu. Çünkü bütün halkımız, polis gözetimindeydi ve yaşadığı yerden 4 km. uzaklığa ayrılması yasaktı. Bu yasayı bozup diğer köyde veya bölgede yaşayan akrabasını görmeye gittiği takdirde, 10 yıla kadar hapis cezası vardı.

1956'ya kadar Kırım Türkleri'ne orta ve yüksek okullarda okuma yasaklanmıştı. Tabii, ana dilimizde de hiçbir okul da yoktu. Neticede çok insanlarımız ve özellikle sürgünlükte doğup büyüyen insanlarımız ana dillerini epeyce unuttular, çünkü etrafta her şey Rus dilindeydi.

Vatanımıza dönme ve haklarımızı alma mücadelemiz kültüvî şekilde 1950 yıllarının ortalarında, yani zalim Stalin geberdikten sonra başladı. Fakat bizim mücadelemiz silahsız, zora dayanmayan ve sadece demokratik usullerle yürütülen bir mücadeleydi. Çünkü kanaatimize göre, bombaların, silahların konuşuğu

yerde mutlaka masum insanlar da zarar görebilirdi. Biz mitingler, nümayişler, protesto yürüyüşleri yapardık. Halkımıza yapılan haksızlıkları dünya kamuoyuna bildirmek için hareketler yapardık. Bundan dolayı yüzlerce insanımız hapsedilerek, çalışma kamplarına, tımarhanelere atılmıştı. Birkaç arkadaşımız KGB tarafından haince öldürüldü. Aslında bu, 40 yıldan fazla süren ve şimdiye kadar devam eden mücadelemiz çok uzun hikayedir. Bu mücadele hususunda bir kaç adet kitap yayınlandı ve eminimki daha da yazılacaktır. Çünkü Kırım Tatar Milli Hareketi eski Sovyetler Birliği çerçevesinde en eski ve en tecrübeli Milli-Demokratik hareketlerden birisiydi. Sovyetler Birliği'nde insan hakları için mücadele veren birçok insanlar, onların arasında akademisyen A. Saharov, General P. Griorenko, yazarlar L.Alekseyeva, N. Gorbanevskaya ve diğerleri batı ülkelerinde yayınlanan hatıralarında Kırım Tatar Milli Hareketinin tüm ülkenin demokratik hareketine ne kadar büyük etkisi olduğu hususunda çok yazmışlardı.

Kırım Halkı'nın şu anki ekonomik, sosyal ve dinî yapısı hakkında kısa bir açıklama yapar mısınız?

Eski Sovyetler Birliği çerçevesinde yaşayan Kırım Türkleri'nin sayısı tahminlerimize göre 500 bin kadardır. Şimdi 260 bin kadarı, yani aşağı yukarı halkımızın yansı, vatanlarına döndü. Kalanları daha gurbetlikte, bunlar Orta Asya cumhuriyetlerinde (en fazla Özbekistan'da) Rusya ve Ukrayna'nın birkaç bölgesine saçılmıştır. Çok istek ve arzularına rağmen onlar Kırım'a dönemiyorlar. Çünkü, maddi imkanları yok. Kırım'a dönebilenlerin çoğunun da ekonomik durumu son derece kötü. En büyük problemlerimizden birisi konut problemidir. Kırım'a dönebilen yüzbinden fazla soydaşımızın kendi evleri yok. Bu insanların çoğu, elektriksiz, susuz, ısınmak için yakıtı olmayan, derme-çatma evlerde veya akrabalarının, tanıdıklarının evlerinde iki-üç aile olarak sıkışık durumda yaşamak zorundadırlar. İkincisi de büyük oranda işsizlik durumu var. Çalışanların da aylıkları geçinmek için yeterli derecede değil... Neticede, yeterli beslenme olmadığından, ilaç ve tedavinin pahalılığından, yüksek seviyede hastalıklar, çocuk hastalıkları ve ölümler...

Her türlü ekonomik zorluklarımıza rağmen biz, tabii, kendi kültürümüzü,

millî eğitimimizi ve dinî hayatımızı canlandırmaya çalışıyoruz. Fakat, bu olanlarla da büyük başarılarla övünemiyoruz. Son bir kaç yıl içinde, büyük zorlukları yalnız 6 millî okul açabildik. Bu okullarda 1836 öğrenci okuyor ve 166 öğretmen çalışıyor. Diğer 36.863 Kırım Türk öğrencileri Kırım'daki 592 Rus okullarında okumaya mecburlar. Daha 1991'de Latin alfabesine geçme kararını almıştık ama maddi imkanlarımızın olmaması sebebiyle, pratik olarak, o kararı yerine getiremiyor ve Kiril alfabesini kullanmaya mecburen devam ediyoruz.

Toprağımızı Rusların ellerine geçmeden önce Kırım'da 1750 adet kadar camilerimiz, mescitlerimiz ve medreselerimiz mevcuttu. XX. yüzyılın başlarına kadar binden fazla camilerimiz yok edildi. Sovyetler zamanında dinimize karşı daha büyük baskı yapıldı ve camilerimiz de 1930 yıllarında kapatıldı. 1944 sürgününden sonra ise, müslüman ve Türk kültüründen iz bile kalmaması diye, o camilerin minarelerini yıkarak, binalarını depo, ahır, çöplük, meyhane ve konut olarak kullandılar.

Vatanlarına dönen soydaşlarımız, yerleştikleri yerlerde dinî cemiyetler teşkil ettiler ve camiler kurmak amacıyla arsalar aldılar. Fakat, o camileri kurmak için insanlarımızın maddi imkanları yoktur. Camilerde çalışacak kadrolarımız yeterli değildir.

Şimdi bütün Kırım'da sadece 70 kadar camimiz ve ibadet için kullanılan ev veya odalarımız var. Bunların yarısı biraz tamir edilip ve temizlenerek ibadet için kullanılmaya başlanan geri alınmış eski camilerimiz, 25 tanesi satın ve kiraya alınan evler veya odalar. 14 tanesi ise yeni yapılan camilerimiz, Yeni camilerin yedisini Türkiye Diyanet Vakfı tarafından, diğerleri de bazı kuruluşlar tarafından yapılmıştır. Fakat ibadet için yeni camiler de daha tamamlanamamış, çoğunun minaresi, elektriği, alt yapısı yoktur.

Soydaşlarımızın yaşadığı çoğu köy ve kasabalardan cami yapılmasına yardım istemek amacıyla Millî Meclisimize dilekçeler yazıyorlar. Halkımızın maneviyatını yükseltmek için bunun ne kadar mühim bir mesele olduğunu tabi ki anlıyoruz. Ama yardım etmeye imkanlarımız çok sınırlıdır.

Efendim Kırım'ın geleceği hakkındaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Bilindiği gibi, şimdi Rusya'nın çok etkili siyasi kuvvetleri, Ukrayna'ya karşı değişik platformlarda toprak taleplerini ileri sürüyorlar. Ukrayna çevresinde olan

Kırım Yarımadası'nın Rusya'ya geri verilmesini istiyorlar. Kırım'da yaşayan Rus göçmenlerin çoğunluğu da bu talepleri destekliyor ve Ukrayna'ya karşı çeşitli gösteriler, açıklamalar yapıyorlar. Tabii bu taleplerin hiç bir hukuki ve manevi değeri yoktur. Çünkü Kırım Rusların malı değil, -oranın kökenli halkı- Kırım Türkleri'nin vatanıdır. Ve biz de Kırım'ın Rusya'ya eklenmesine karşıyız. Uluslararası hukuklar ve anlaşmalar da Ukrayna'nın bütünlüğü tarafındadır. Fakat, bütün bunlara rağmen, Rusya tarafından, özellikle Çeçenistan'da savaş tamamlandıktan sonra, Ukrayna ve Kırım'a karşı çeşitli provokasyon olabilir ve Karadeniz Bölgesi'nin bu çok hassas ve önemli parçasında istikrarı bozabilecek olayların başlama tehlikesi mevcuttur. Ama, ümit ediyoruz ki, Rusya'nın yöneticileri Çeçenistan olaylarından bazı şeyler öğrenmişlerdir ve heveslerini inşallah biraz kısıturlar.

Biz her zaman, mecburen, Kırım'ın dışında yaşayan soydaşlarımızın vatanlarına dönmesi için ve Kırım Yarımadası, Ukrayna çerçevesinde, Kırım Türkleri'nin Millî Meclis Cumhuriyeti statüsü kazanması için demokratik usullerle ne kadar zaman lazım olursa olsun mücadelemize devam edeceğiz.

Efendim son olarak Türkiye'den beklentilerini öğrenebilir miyiz?

Kırım Türkleri son 40 yıldan fazla bir zaman içinde vatanlarına dönme ve insan haklarını savunma mücadelelerini sadece öz kuvvetleriyle, hiç bir ülkeden yardım beklemeden sürdürdüler. Fakat, demir perde kalktıktan ve özellikle komünist rejim dağılmaya başladıktan sonra Kırım Türkleri'nin Türkiye'den ve diğer İslâm ülkelerinden beklentileri büyüktü. Şimdi ise beklentiler o kadar büyük değil. İki buçuk yıl önce Türkiye tarafından Kırım Türklerine bin konut kurulup verileceği vaadi olmuştu, biz bu vaadin gerçekleştirilmesini ümidimizi kesmedik. Aynı zamanda, bu güne kadar halkımıza, Millî Meclisimize, Müftülüğümüze yardım veren bütün Türkiye vatandaşlarına, kuruluşlarına, vakıflarına, bizlere camiler yapan ve her yıl camilerimizde hizmet etmek ve insanlarımızı dinimizin esaslarını öğretmek için din adamlarını yollayan Türkiye Diyanet Vakfı'na derin ve samimi teşekkürlerimi bildirmek istiyorum.

Kırımlı fikir Adamı, Eğitimci ve Yayıncı

GASPIRALI

İsmail Bey

(1851 - 1914)

Dil'de, Fikir'de ve İş'te Birlik

21 Mart 1851'de Kırım'da Bahçe-saray yakınlarındaki Avcıköy'de doğ-du. Babası, Kırım'ın sahil kesiminde-ki Gaspıra köyünde doğan ve Çarlık ordusundan emekli bir teğmen olan Mustafa Alioğlu Gasprinskiy, annesi köklü bir mirza ailesinin kızı Fatma Sultan'dır. İsmail Bey, mahallî bir müslüman mektebinde başladığı öğ-renimini Akmesic Erkek Gimnazyu-mu'nda sürdürdü. Buradan mezun olduktan sonra, önce Voronej'de bir askerî okulda, daha sonra Mosko-va'daki Harp Okulu'na girdi. Özel-likle Moskova'daki tahsil yıllarında dönemin Rus fikir hayatını ve aydın-larını yakından tanıma imkânı bul-du. Tanıştığı Rus aydınlarına saygı duymakla birlikte okuldaki pansla-vist hava, onda aksi tesir yaptı ve zihninde Rusya İmparatorluğu'ndaki Türkler'i uyandırma düşüncesi oluş-maya başladı. Girit isyanında Rum âsilerine karşı mücadele eden Os-manlı askerlerine katılmak üzere ya-kın arkadaşı Litvanya Tatarı Mustafa Mirza Davidoviç ile birlikte gizlice Türkiye'ye geçmek istediye de Ode-sa'da yakalandı. Çarlık Rusyası'ndaki askerî öğrencilik hayatı bu şekilde sona eren Gaspıralı, 1868'de Bahçe-saray'a dönerek Zincirli Medrese'de Rusça muallimliğine başladı. Bu ara-da kendini yoğun bir şekilde Rus edebî ve felsefî eserlerini okumaya verdi. 1872'de Kırım'dan ayrılarak İstanbul, Viyana, Münih ve Studgart

üzerinden Paris'e gitti. Paris'te geçirdiği iki yıl içinde, ünlü Rus yazarı Ivan Turgenyev'e asistanlık yapmak da dahil, çeşitli işlerle hayatını kazandı. 1874'te, öteden beri içinde yatan Osmanlı zâbiti olma arzusuyla İstanbul'a gitti; ancak burada geçirdiği bir yıla yakın süre zarfında baş-vurusuna olumlu cevap alamayınca tekrar Kırım'a döndü.

1878'de Bahçe-saray belediye baş-kan yardımcısı seçilen İsmail Bey, ertesi yıl belediye başkanlığına getirildi ve 1884 yılına kadar bu görev-de kaldı. Gaspıralı'nın gerek Kırım'da, gerekse dış ülkelerde geçirdiği yıllar ona, büyük çoğunluğu ka-buğuna çekilmiş bir halde yaşayan diğer Kırım Tatarları'ndan farklı tec-rübeler kazandırmıştır. Mevcut

problemleri yakından gördüğü için yabancı hakimiyeti altında yaşayan soydaş ve dindaşlarını uyandırmak, onların seslerini duyurmak arzusu ile yayın yoluyla faaliyete geçmek istedi. Bu amaçla 1881'de Akmes-cid'de çıkan Rusça Tavrida gazete-sinde "Russkoe Musulmanstvo" (Rus Müslümanlığı) başlığıyla, son-radan risâle halinde de yayınlanan bir dizi yazı yazdı.

Ancak Gaspıralı, fikirlerini tedricî ve ihtiyatlı bir şekilde de olsa ortaya koyabileceği Türkçe bir yayın orga-nına ihtiyaç duymaktaydı. Bu yolda-ki resmî müracaatlarının sonuçsuz kalması üzerine Tiflis'te her birini değişik adlarla bastırdığı bazı varak-lar neşretti. Bir taraftan da düşündü-ğü gazetenin yayın iznini almaya uğ-raşırken Volga boyundaki müslü-manlar arasında dolaşarak aboneler bulmaya çalıştı. Nihayet 1883'te, bütün muhteviyatının Rusça'sı ile birlikte yayınlanması şartıyla Tatarca bir gazete neşrine muvaffak oldu. İlk nüshası 22 Nisan 1883'te Bahçe-saray'da Tercüman adıyla çıkan bu ga-zete haftada bir gün yayınlanıyordu. Ekim 1903'ten itibaren haftada iki gün, 1912'den sonra günlük olarak yayınlanan Tercüman Kırım'da Kı-rım Tatarları'nın ilk Türkçe gazetesi, bütün Rusya Müslümanları arasında da Türkçe yayınlanan üçüncü gaze-teydi. Tercüman'ı ve diğer bazı eser-leri rahatca basabilmek için Bahçe-saray'da Arap harfleriyle yayın yap-a-bilecek bir de matbaa kuran Gaspı-ralı, özellikle başlangıçta gazetenin

her işini tek başına ve aile fertlerinin yardımıyla yürütmeye mecbur kaldı. İsmail Gaspıralı öteden beri düşündüğü maarif reformunun ilk uygulamasını, 1884'te Bahçesaray'ın Kaytaş Ağa mahallesinde ilkokul seviyesinde açtığı mekteple yaptı. Bu uygulamanın başka bir örneği olmadığı için mali kaynağın bulunması, öğretmen yetiştirilmesi, program hazırlanması, araç gereç temini ve ders kitaplarının basılması gibi işleri kendisi üstlendi. Teşebbüsünü başlangıçta şüpheye karşılayan Bahçesaray halkına yeni mektebi benimsetebilmek için burada kırk günde Türkçe okuma yazma öğretilceğini ilan etti. Gerçekten de "usûl-i savtiyye" adını verdiği yeni bir metot kullanarak kırk gün sonra eşrafın ve halkın hazır bulunduğu açık bir imtihanla talebenin bunu başardığını gösterdi. Onun bu ilk denemesi, ileride daha da geliştireceği marif sistemini Rusya İmparatorluğu içindeki müslüman mekteplerine yayacak bir inkılâp mahiyetini taşıyordu. Nitekim usûl-i cedîd adını verdiği bu sistem kısa zamanda çok yaygınlaşmış ve bir döneme damgasını vurmuştur. Bu tabirden yola çıkarak, 1917'ye kadarki dönemde Rusya'da bu tarzda yetişen milli-reformist kadrolar Cedîdciler olarak adlandırılmıştır.

Usûl-i cedidin yerleştirilmesi hususunda 1880'i takip eden yıllarda Gaspıralı büyük güçlüklerle karşılaşmak zorunda kaldı. Rusya İmparatorluğu içinde müslümanların topluca yaşadığı yerlere sık sık ziyaretlerde bulunarak usûl-i cedîdi tanıtmaya ve benimsetmeye uğraştı. Yavaş yavaş pek çok Türk bölgesinde okumaya başlanan Tercüman ise onun önemli propaganda araçlarından birini teşkil ediyordu. İlk usûl-i cedîd mektebinin açılışı üzerinden henüz on yıl geçmeden çeşitli Türk bölgelerinde Gaspıralı'yı destekleyen kimse-ler ortaya çıktı. Bunlar arasında aydın fikirli mollalar, muallimler, esnaf ve en önemlisi müslüman zenginler yer almaktaydı. Özellikle İdilboyu Tatarları'ndan Hüseyinovlar, Apa-

naylar, Akçuralar gibi zengin tüccarların, Tağızade gibi Kafkasyalı müslüman petrol milyonerlerin kazanılması usûl-i cedîd mekteplerinin hızla yayılmasında büyük rol oynadı. Bunların açtığı ve maddî bakımdan desteklediği mekteplerle usûl-i cedîd bilhassa İdilboyu'nda, Kafkasya ve Kırım'da köylere kadar yayıldı. 1895'te bütün Rusya İmparatorluğu içindeki usûl-i cedîd mekteplerinin sayısı 100'ü geçerken, 1914 yılında bu sayı yaklaşık olarak 5000'i bulmuştu.

Gaspıralı müslüman Türk kızlarının eğitiminde de öncülük yaptı. İlk usûl-i cedîd kız mektebini ablası pembe Hanım Bolatukova'ya 1893'te Bahçesaray'da açtırdı. Bu örnek diğer bölgelerde de kısa süre içinde uygulandı. Gaspıralı, medreseleri de usûl-i cedîdin üst dereceli eğitim kurumları haline dönüştürecek şekilde ıslah etmeyi planlamış ve bunun programlarını hazırlamıştı. Ancak medreselere hâkim bulunan mutaassıp çevrelerin şiddetli tepkisi ve muhtemelen Gaspıralı'nın diğer çalışmalarına öncelik vermek mecburiyetinde kalması, onun buralardaki başarısının mekteplere göre daha sınırlı kalmasına sebep oldu. Gaspıralı'nın bundan sonraki siyasi faaliyetleri, aynı zamanda Rusya'da Türkçülük ve İslâmcılık hareketlerinin tarihiyle büyük çapta paralellik gösterir.

1905 yılının ilk aylarında Rusya'nın pek çok yerinde patlak veren kanışıklıkların Çar II. Nikolay'a istisari bir meclis açma vaadini verdirmesi sonucunda ortaya çıkan geçici serbestlik ortamı, o ana kadar baskı altında bulunan siyasi, içtimai, millî ve dinî güçlerin bir anda aktif faaliyete geçmesine sebep oldu. Gaspıralı bundan faydalanarak müslümanları gerek ayrı ayrı yaşadıkları bölgelerde, gerekse birleşik olarak teşkilatlandırmaya çalıştı. Rusya müslümanlarının toplanacağı bir kongre için resmî izin alınamadığından Nijniy Novgorod'da bir nehir gemisi gezintisi süsü vererek 28 Ağustos

1905'te I. Bütün Rusya Müslümanları Kongresi akedildi. Gaspıralı'nın başkan seçildiği bu kongrede her sahada teşkilatlanma kararı alındı. 3 Aralık 1905'te Akmesic'de toplanan Bütün Kırım Müslümanları Kongresi'ne yine Gaspıralı başkanlık etti. 1906 Ocak ayının sonlarında St. Petersburg'da II. Bütün Rusya Müslümanları Kongresi toplandı. Gaspıralı'nın önemli rolü olan bütün bu faaliyetler sonunda 10 Mayıs 1906'da açılan Devlet Duması'na müslümanlar yirmi beş milletvekiliyle katıldı. İki ay sonunda çarın dumayı dağıtmasının ardından yine o yılın ağustosunda Rusya müslümanları 800 delegenin katılımıyla resmî izinli olarak üçüncü kongrelerini topladılar. Siyasi parti mahiyetindeki İttifak-ı Müslimîn grubunu kurma kararı bu kongrede alındı. Grubun programı, hemen tamamen Gaspıralı'nın yıllardır savunduğu Rusya'daki bütün müslümanların maarif sisteminin birleştirilmesi, kız erkek bütün müslüman çocuklarına ilköğretim mecburiyeti konulması, rüştiyelerin açılması öğretim dilinin sadeleştirilmiş Osmanlı Türkçesi olması gibi fikirlerden meydana geliyordu.

Gaspıralı 1905 yılındaki gelişmeleri iyimser bir gözle değerlendirmiş ve Rusya Türkleri'nin, yeni hak ve hürriyetleri meşrû zeminlerde en iyi şekilde kullanarak millî uyanışlarını tanımlayabileceklerine dair büyük ümitler beslemişti. İnkılâpla bereber Tercüman'ın mecburî Rusça kısmının yayımına son vermiş, daha önce çok dikkatli seçilmiş sözlerle üstü kapalı olarak ifade ettiği fikirlerini daha açık bir tarzda anlatmaya başlamıştı. Ona göre yeni imkânlar altında yapılacak çok iş vardı; ancak vakitsiz maceralardan kaçınılarak her şey mutlaka meşrû ve kanunî zeminde yapılmalıydı.

1905 inkılâbını takip eden yıllarda Gaspıralı'nın yeni imkânlardan ve nisbî serbestlikten faydalanarak faaliyetlerini genişlettiği görülür. 1905 yılı sonlarında Bahçesaray'da yayın

hayatına giren Âlem-i Nisvân, sadece Kırım Tatarları'nın değil, bütün Rusya Türkleri'nin tarihlerindeki ilk kadın dergisi oldu ve Gaspıralı'nın sahipliğinde kızı Şefika Gaspıralı'nın idaresinde bir yıl kadar yayınlanabildi. Rusya'daki Türkler'in ilk çocuk dergisi olan Âlem-i Sıbyân da ilk defa Mart 1906'da Tercüman'ın ilâvesi olarak okuyucuya sunulmaya başlandı.

Derginin yayımı düzensiz aralıklarla 1915'e kadar sürdü. Birinci sayısı Nisan 1906'da yayınlanan mizah dergisi Ha Ha Ha ise ilginç muhtevasına rağmen uzun ömürlü olmadı ve muhtemelen beş sayı çıkabildi.

1907'den itibaren Rusya'da istibdadın gitgide ortama hakim olması ve Rusya İmparatorluğu içinde hürriyet havasının kaybolarak yapılabilecek işlerin sınırlandırılması, Gaspıralı'yı faaliyet sahasını Rusya sınırları dışına taşırmaya sevketti. Onun bu ortamda yeni projelerinin en dikkat çekici olanı Kahire'de bir dünya müslümanları kongresi toplama teşebbüsüdür.

Kongre toplamaya yönelik bu başarısız teşebbüsün arkasından Gaspıralı'nın reformlarını İslâm dünyasının Türk olmayan kesimine de ulaştırmak yönünde son bir teşebbüsü daha oldu. 1912'de usûl-i cedîdi dünyada en fazla müslüman nüfusa sahip ülke olan Hindistan'a tanıtma kararı verdi. Bu amaçla Şubat 1912'de Bombay'a gitti ve oradaki mahalli müslüman teşkilatı olan Encümen-i İslâmiyye ve mahallî kadî ile temasa geçti, ayrıca Osmanlı konsolosunu da ziyaret etti. Her gittiği yerde itibar gören Gaspıralı Encümen-i İslâmiyye'nin toplantısına katılarak tecrübelerini ve maksadını anlattı. Bombay'da bir usûl-i cedid mektebi açarak burada "kırk günde okuma yazma öğretme" metodunu başarıyla uyguladı. Kısa bir süre sonra Hindistan'dan ayrılan Gaspıralı'nın bu teşebbüsünün nasıl sonuçlandığı bilinmemekteyse de bunun pek kalıcı olmadığı tahmin edilmek-

tedir. II. Meşrutiyet'in ilânından sonraki ortam, İsmail Gaspıralı'nın İstanbul'da aktif bir takım faaliyetlere girişmesini mümkün kılmıştır. Ortaya çıkan yeni şartları genel olarak Türk Milliyetçiliği ve reform fikirlerinin yayılabilmesi için uygun gören Gaspıralı 1908 öncesinde Jön Türklerle de temas halindeydi. Bu büyük fikir adamı Türkiye'de aydın çevreler tarafından gayet iyi tanınmaktaydı. Ayrıca 1908 sonrasında Türkiye'de şekillenmeye başlayan İslâmcılık, Batıcılık ve Türkçülük gibi farklı fikir akımlarının hemen hepsi değişik açılardan da olsa Gaspıralı'da kendilerine uygun noktalar bulunabiliyordu. Bu dönemde Osmanlı aydın çevreleriyle ilişkileri çok yoğunlaşan Gaspıralı çeşitli İstanbul dergilerine makaleler yazmaktaydı. 1908'de kurulan Türk Derneği'nin kurucu üyeleri arasında yer alıyordu. 1911'de teşkil edilen Türk Yurdu Cemiyeti ve onun yayın organı olan Türk Yurdu dergisi üzerinde de Gaspıralı'nın büyük etkisi oldu. Bununla birlikte 1912'de hükümetin başında bulunan itihâdîciler'in Türkçü kanadı tarafından teklif edilen ayan üyeliğini kabul etmedi. Bu yoğun faaliyetler arasında sağlığı giderek bozulan Gaspıralı 24 Eylül 1914'te Bahçeşaray'da öldü. Cenazesi, Rusya'nın çeşitli bölgelerinden gelen 6000'i aşkın kişinin katıldığı büyük bir törenle, Bahçeşaray'ın Salaçık mevkiinde Kırım Hanlığı'nın kurucusu Hacı Giray Han'ın türbesi yakınlığında toprağa verildi. Ölümü bütün Türk dünyasında büyük üzüntü doğurdu ve gerek Rusya'da, gerekse Türkiye'de basın aylarca onun hizmetlerini anlatan yazılar yayınladı. Başyazarlığını Hasan Sabri Ayyazov'a vasiyet ettiği Tercüman gazetesi, Gaspıralı'nın ölümünden beş yıl sonrasına kadar yayımını sürdürdü. Gaspıralı'nın mezarı uzun süre Kırım Tatarları tarafından ziyaret edildiyse de 1944'te Kırım Tatarları'nın top yekûn vatanlarından sürülmelerinden sonra sayısız diğer

eser ve abide gibi oda tamamen ortadan kaldırıldı. 1990'da Kırım'a dönen Kırım Tatarları, Gaspıralı'nın tahmini mezar yerini yeniden belirleyerek buraya bir anıt taş diktiler.

Fikirleri :

Gaspıralı'ya göre eğitim sistemi her şeyden önce ana dilin öğretimine hizmet etmeli ve dinî bilgilerin yanı sıra, dünyevî bilgileri de ihtiva etmelidir. Usûl-i cedidde öğretim zamanları ve öğrenci sayısı kesin olarak belirlenmişti. İlk dereceli okullarda öğretim süresi iki yılı geçmeyecek, bir hoca aynı anda en çok otuz veya kırk öğrenciye ders verebilecekti. Bir ders günü içinde süresi 45'er dakikayı aşmayan en fazla beş ders okutulacak ve haftada altı ders günü olacaktı. Bu arada bedenî cezalar da uygulamadan tamamıyla kaldırılıyordu. İmtihanın bulunmadığı eski sistemin aksine usûl-i cedîd hafta ve dönem sonlarında bütün derslerden imtihan koymakta ve mezuniyeti bu imtihanlarda başarılı olması şartına bağlamaktaydı. Yeni sistemde dersane mekânlarının temizliğine ve ferahlığına ayrı bir önem veriliyor, o zamana kadar sadece Rus okullarında görülen sıralar, karatahta, kitaplık ve diğer öğretim araçları bu okullara da sokuluyordu. Müfredatta da büyük değişiklikler vardı. İlk basamakta Türkçe okuma yazma öğretiminin yanı sıra temel aritmetik, hat, Kur'an okuma ve İslâm'ın esaslarını öğretmeye yönelik dersler yer almakta, buna bir üst basamakta genel coğrafya ve tarih, İslâm ve ülke tarihi hakkında giriş bilgileri ve tabiat bilgisi dersleri de eklenmekteydi. Büyük çoğunluğu ilk defa verilen bu tür dersler için mevcut herhangi bir ders kitabı bulunmadığından usûl-i cedid mekteplerinde okutulacak temel ders kitabını da Hâce-i Sıbyân adıyla bizzat Gaspıralı kaleme alarak kendi matbaasında yayınlamıştır. (Bahçeşaray 1884)

Usûl-i cedidin kabul görmesi ve yerleşmesi başlangıçta büyük engel-

lerle karşılaştı. öncelikle bunun halk tarafından benimsenmesi gerekiyordu. Halbuki daha başta eski usule (usûl-i kadîm) bağlı mollalar ve mutaassıp çevreler buna şiddetle karşı çıktılar ve usûl-i cedîdî halk avrasında savunmak cesaret isteyen bir iş haline geldi. Diğer taraftan usûl-i cedîde göre yetişmiş öğretmen bulunmadıktan başta böyle öğretmenleri yetiştirecek bir öğretmen okulu da mevcut değildi. Buna karşı Gaspıralı'nın bulduğu çare, bu meseleyle ilgilenen öğretmen adaylarını Bahçesaray'a devat ederek onları ücretsiz olarak eğitmek ve onlardan memleketlerine döndüklerinde en az üç kişiyi öğretmen olarak yetiştirecekleri sözünü almak oldu.

Bütün bu gelişmeler sırasında Gaspıralı temsil ettiği fikir ve faaliyetlerin karşısındaki güçlerle de devamlı mücadele halindeydi. Müslüman cemaat içindeki mutaassıp gruplar Gaspıralı'yı halkı dinden uzaklaştırmaya çalışmakla suçlarken, hükümet çevrelerindeki pek çok nüfuzlu Rus da onu panislâmizm ve pantürkizmi gerçekleştirip Rus İmparatorluğu'nu bölmeye teşebbüs etmekle suçluyordu. Ruslaştırmanın resmî devlet politikası olarak kabul edildiği ve imparatorluk idaresinde bilhassa Rus olmayanlara karşı şiddet uygulamalarının yapıldığı bu dönemde, müslüman tebaayı etnik ve dinî temellerde ortak bir edebî dil ve kimlik etrafında birleştirmeyi ve dağınık cemaatlerden modernleşme yolunda yekpâre bir millet teşkil etmeyi amaçlayan bu tür teşebbüslerin Rus hükümetinde endişe uyandırmaması mümkün değildi.

Gaspıralı, halk üzerinde doğrudan tesirli olan ve reformların halka taşınmasında en büyük rolü oynayan müslüman din adamları ile öğretmenlerin teşkilatlanması için projeler hazırladı. Bunların gerçekleşmesi halinde, her türlü sosyal ve ekonomik güvenlikten mahrum bulunan söz konusu iki grup durumlarını önemli ölçüde düzeltme imkânını

bulabilecekti. Gaspıralı, bütün Rusya müslümanları arasında düşündüğü bu büyük projenin ilk adımının onun bütün teşebbüslerinde olduğu gibi bizzat kendisi tarafından Kırım'da atılmasını planlamaktaydı. Ancak dönemin şartlarında Kırım Tatar toplumunun veya tek başına diğer Türk halklarının gücünün bu çapta bir teşebbüsü üstlenmeye elvermemesi yüzünden Gaspıralı'nın bu projesi gerçekleşmedi. Bununla birlikte Gaspıralı, yine çok önemli bir sosyal fonksiyonu icra eden ve özellikle halk arasında millî maarifin yayılmasında büyük rol oynayacak hayır cemiyetlerinin kurulmasını bütün gücüyle destekledi. Bizzat kendisinin ön ayak olmasıyla 1905'ten itibaren Kırım'ın birçok şehir ve kasabasında Cem'iyet-i Hayriyye-i İslâmiyye açıldı. Hemen hepsi Ceditci millî-reformist çizgideki bu cemiyetler, Kırım Tatarları arasında tabandan teşekkül etmiş yegâne kanunî teşkilatı oluşturmaktaydı. Bu sosyal yardım cemiyetleri, Usûl-i Cedid ibtidâî mekteplerinin Kırım'da yaygınlaşmasını sağladıkları gibi, Kırım'da ilk defa orta dereceli müslüman rüştiyeleri de açtılar. Gaspıralı'nın marif anlayışından çok önemli bir yer tutan rüştiyeler tamamen millî ruhta bir programa sahipti. Fen ve din bilgilerinin yanı sıra İslâm, Türk, Osmanlı ve Kırım tarihleri de rüştiyelerin müfredatında yer alıyor. Öğretmenler ise Türkiye'den davet ediliyordu. Ancak bu okullar, Türkiye'den öğretmen getirilmesinden ciddi endişe duyan Rus hükümet çevrelerinde tepki doğurmakta gecikmedi. Hükümet dışındaki grupların dinî mahiyette olmayan okullar açmaya yetkisi olmadığı gerekçesiyle rüştiyelerin kapatılması emredildi. 1910 yılına kadar başta Gaspıralı olmak üzere Kırım'daki bütün aydın Kırım Tatarları söz konusu emrin geri alınması için direndilerse de bu

tarihten itibaren yarımadadaki rüştiyelerin tamamı kapatıldı.

Gaspıralı İsmail Bey'in çalışmaları ve başarıları yalnız eğitim sahasıyla sınırlı kalmıyordu. O, iyi eğitim gö-rerek muasır medeniyet seviyesine hızla ilerleyen Türklerin dil ve kültür alanında birleşmeleri zaruretine de inanıyordu. Aksi takdirde, dil ve kültür alanında birleşemeyen Türk topluluklarının bir millet hâline gele-meyeceğini ve arzu edilen başarıyı elde edemeyeceğini söylüyordu. Türklerin mutlaka **"Dil'de, Fikir'de ve İş'te Birlik"** prensibiyle hareket etmesini isteyen Gaspıralı İsmail Bey, ancak o zaman siyasî ve ekonomik alanlarda istedikleri konuma gelebileceklerine inanıyordu.

Eserleri :

- 1- Russkoe Musulmanstvo Mısli, zametki i nabyudeniya musulmanina (Akmescit 1881; Oxford 1985)
- 2- Salnâme-i Türki (Bahçesaray 1882)
- 3- Mir'at-ı Cedid (Bahçesaray 1882)
- 4- Hâce-i Sıbyân (Bahçesaray 1884)
- 5- Avrupa Medeniyetine Bir Nazar-ı Muvâzene (İstanbul 1302/1885)
- 6- Medeniyet'i İslamiyye (Bahçesaray 1889)
- 7- Kırâat-i Türki (Bahçesaray 1894)
- 8- Arslan Kız (Bahçesaray 1894)
- 9- Atlash Cihan Name (Bahçesaray 1894)
- 10- Mektep ve Usûl-i Cedid Nedir. (Bahçesaray 1894)
- 11- Russko-vostoçnoe Soglaşenie Mısli, zametki i pojelaniya İsmaila Gaspıralınskogo (Bahçesaray 1896)
- 12- Rehber-i Muallimin (Bahçesaray 1898)
- 13- Türkistan Ulemâsı (Bahçesaray 1901)
- 14- Usûl-i Edeb (Bahçesaray 1901)
- 15- Mebâdî-i Temeddün-i İslamiyyân-ı Rus (Bahçesaray 1901)
- 16- Beden-i İnsân (Bahçesaray 1901)
- 17- Dârü'r-râhat Müslümanları (Bahçesaray 1906)
- 18- Müslüman Kongresi; Mü'temer-i İslâm-i Âm (Bahçesaray 1909).

MÜSLÜMAN KIRIM

Arslan KÜÇÜKYILDIZ (TRT-Avrasya TV - Prodüktör - Birleşik Türk Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Üyesi)

Emel Dergisi tarafından düzenlenen Kırım seyahati sonrasında edindiğim intibaları okuyucularımızla paylaşmak istiyorum. 1500 yıllık Türk yurdu Kırım'da bir hafta zarfında, şimdi ki adıyla Simperefol olarak bilinen Ak-mescitte kalarak Bahçesaray, Gözleve, Karasubazar, Sudak, Yalta, Aluşta, Gurez, Akyar (Sivastopol) gibi şehirleri ve Kırım Tatarlarına tahsis edilen yerleşme merkezlerinden bazılarını gününbirlik ziyaretlerde bulunduk. Kırım başı başına bir şantiyeye dönüşmüş durumda. Her köşebaşında yeni yapılan evlerin bulunduğu yerleşme yerlerine rastlıyorduk. Burası kimlerin diye sordüğümüz zaman Rus köyü, Tatar köyü cevaplarını oluyorduk. Ruslar için hazır köyler, kasabalar kurulmuş; Sibiry'a'dan, daha başka yerlerden buralara göç ettiriliyorlarmış. Kırım Tatarları ise öz vatanları Kırım'a Özbekistan'daki, Sibiry'a'daki mallarını yok pahasına satıp gelmişler. Ev yok, iş yok, ekmek yok, okul yok. Günlerce, aylarca oturma eylemleri yaparak, taşlı sopalı saldırılara karşı gelerek yerleşme yerleri için izin alabilmişler. Şimdi de buralara ev yapmaya çalışıyorlar. Pazarlarda çiğborek, mantı, baklava satarak, tuğla satın alıp, yavaş yavaş evlerini kurmaya çalışıyorlar. İki üç yılda evlerini bitirebilenler var. Halen naylon altındaki evinin temelinde yatıp kalkınanlar mevcut. Bizim asıl dikkatimizi çeken, bunca sıkıntılarının arasında evleriyle birlikte çok güzel camiler yaptırma- yı da ihmal etmemeleri oldu. Yeni yerleşim merkezlerinin tam ortasında, uzaktan hemen farkedilen camiler inşa ediyorlar. Camisi olmayan köylerde insanlar evlerinin bir odasını geçici olarak mescide çevirmişler. İnşaati devam eden 20 cami var. Bunların bir kısmının inşaatı bitmek üzere ve aynı zamanda ibadete açılmış durumda. İbadete açılan camiler bir taraftan da çocuklara dini eğitim vermek amacıyla

Kur'an kursu olarak da kullanılıyor.

Yeni yapılan ve restore edilen camilerde Türkiye Diyanet Vakfı'nın yardım ve hizmetlerini yakından gördük. Bunlardan Ak-mescid'deki, Gözleve'deki ve Gökgez'deki üç camiyi ziyaret edebildik. Allah, emeği geçenlerden razı olsun. Hepsi de şirin birer cami olmuş. Seyahatimizin ilk gününde ziyaret ettiğimiz Ak-mescit Camii'nin muhterem imamı Sabri Hoca ile sohbetimiz sırasında camilerinin çok güzel olduğunu söyleyip, başka bir ihtiyaçları olup olmadığını sorduk. Bize söyledikleri çok önemli idi: Evvela sizin burayı ziyaretiniz bizim için bir ikramdır. Biz komünist rejim zamanında ve ondan önceki çarlık döneminde Kur'an'dan uzak kaldık. Belki elimizde Kur'anlarımız vardı. Ancak onun manasını bilmiyorduk. Bugün de bize birçok ülkeden Kur'an-ı Kerim geliyor ama manasını bilmiyoruz. Bizim bütün Kırım'da ikiyüz imamımız var, onlara kurs vermek istiyoruz. Ancak imamlarımızın elinde birer Kur'an-ı Kerim meali bulunmuyor. Bu imamlar çocuklara namaz kılmasını öğretmek istiyorlar, fakat resimli namaz hocaları yok. Eğer imkanınız olursa bize Kur'an-ı Kerim meali ve resimli namaz hocası kitapları gönderin. Diyanet İşlerinin bu eserleri gönderdiğini, ancak gümrük işlemlerinden dolayı geciktirildiğini öğrendik.

Çarlık zamanı ve komünist rejim öncesinde Kırım'da 1600 camii mevcuttmuş. Bunlardan sağlam olarak bugüne gelebilen beş büyük camii var. Bunlar Bahçesaray'daki büyük Han Camii, Tah-talı Camii, Gözleve'deki Han Camii, eski Kırım'daki Özbek Camii ve Kefe'deki Kefe Camii, en önemli cami Kırım Hanlığı'nın baş şehri Bahçesaray'daki Büyük Han Camii, Diyanet Vakfı'nın yardımıyla namaz kılınabilir hale gelmiştir. Topkapı Sarayı'nın minyatürü bir sarayın içinde yer alan bu cami aynı zamanda, içinde han mahfili bulunan çok önemli bir eser. Dış kısmında harikulade hatlarla ayetler ve hadisler yazılmış.

Bahçesaray'da gördüğümüz ikinci cami Kırım Giray'ın eşi için yaptırdığı cami. Cami herşeyiyle tamam, zarif bir yapı olmasına rağmen, içinde ve bahçesindeki mezar taşlarının restorasyona ihtiyacı var. Sarayın karşısındaki mahallede gördüğümüz aynı sokaktaki iki cami ise bizleri tarafsız kedere boğdu. Minaresinin şerefesine kadar yıkılmış Mustafa Camii bugün bile hemen dikkati çeken çok güzel bir eser. Ancak içi çöplük halinde ve köpekler barınıyor. Kapisına çakılmış tahtaların arasından içeriye girdik. Mihrap ve bütün duvardaki taş işi hatlar kazınmış, bu caminin restoresi uzun vakit alsaydı bile, hemen ibadete hazır hale gelmesi mümkün. Kırık camları ve kapisı yapıldıktan, zeminin temizlenmesi ve düzenlenmesinden sonra halı, kilim ilavesiyle cami ibadete açılabilir. Bu caminin karşısında sokağın ucundaki Han Camii'de bir başka üzüntü kaynağı oldu bizim için. Önceleri yan sokakta olan kapisı kapatılıp, sokak tarafından mihrabın soluna denk gelen bölümden bir kapı açılmış.

Üstü tamamen yıkılan caminin içi çöplük halinde. Hiç olmasa mihrabın bir kısmı ayakta diyerek teselli bulduk. Mahalledeki bazı Rusların çöplerini özellikle buraya döktüklerini söylediler. Caminin bir başka özelliği de pen-cerelerindeki, Kırım'da çok gördüğümüz alügen yıldızlar. Bu yıldızları, Türk asıllı Karayimler muhtemelen çok eski bir gelenegin sonucu eserlerinde kullanmışlar. Kırım Hanlarının özel mescidi

olan Han sarayındaki Han Mesci'dinin mihrabının üstünde aynı yıldızı gördük ve bu yıldızın sadece yahudilere ait olmadığını inandık.

Kırım seyahatimiz sırasında ekibimizi en çok duygulandıran cami ise Gözleve'deki, büyük Türk mimarı Sinan'ın eseri olan Han Camii oldu. Bahçesinde şehitlerin, şehirlerin türbeleri var. Caminin zemini tamir edilmiş ve ibadete açık. Ancak tuvalet ve şadırvana ihtiyacı var. Buradan sonra caminin hemen yakınındaki, hiçbir tarafında en küçük bir eksiklik olmayan Rus kilisesini de ziyaret ettik.

Kilise, iç süslemeleri ve altından yapılmış Hz. İsa ve havarilerinin canlandırıldığı blok dolayısıyla bütün Rusya'dan ziyaretçi topluyordu. Kırım'a gelen 2 milyon turist, mutlaka buraya uğramış. Biz bu kiliseyi ziyarete gelen turistlerin, Han Camii'ni de ziyaret etmek istediklerini, ancak hepsi ibadet kıyafatleri içinde olmadıkları için camiyi bekleyen yaşlı Tatar tarafından geri çevrildiğine şahit olduk.

Kanaatimize göre bu cami hemen bir kültür merkezi olarak ele alınmalı ve önce caminin iç süslemeleri tamamlanmalı, sonra dışındaki bahçeye, muhtemelen yıkılmış şadırvanın yerine gözalı bir şadırvan ve tuvaletler yapılmalı. Cami; ziyaret edenlere İslâmî tanıtıcı kitapların, broşürlerin satıldığı, dağıtıldığı bir satış merkezine kavuşturulmalı. Caminin tarihçesi ve bahçesinde yatan zat-ı muhteremler için tanıtıcı yazılar her dilde uygun yerlere asılmalıdır. Acil olarak camiyi ziyaret edecek olan yabancılar için başörtüsü ve etek ihtiyacı var.

Mimar Sinan'ın bu iki minareli çok güzel eseri, Rus Ortadoks kilisesinin görkem ve bakımına denk bir hale getiril-

mez ise Kırım'da maksada ulaşamaz diye düşünüyoruz. Camiyi ziyaretimiz sırasında çantasından başörtüsünü çıkararak camiyi ziyaret etmek isteyen bir genç kıza özellikle dikkat ettik. Yetmiş yıldır dinden uzaklaştırılmış Rusların da dini boşluklarını doldurmaya ihtiyaçları var. Ve bu ihtiyaçlarını karşılayabilecek merkezler gerekiyor. Yeter ki ciddi niyetlerle kafi decerede çalışmalar yapılsın.

Yeni yapılan ve restore edilen camilerde Türkiye Diyanet Vakfı'nın yardım ve hizmetlerini yakından gördük. Bunlardan Akmesic'deki, Gözleve'deki ve Gökgez'deki üç camiyi ziyaret edebildik. Allah, emeği geçenlerden razı olsun.

Gözleve'de gördüğümüz ikinci cami Odun Pazarı Camii oldu. Han Camii yapıldığı kadar, cuma camisi olarak kullanıldığı anlaşılan caminin üstü ve minaresinin yansı yıkık vaziyette. İnşaat için gerekli malzemeler alınmış ama maalesef olduğu gibi duruyor. Caminin yınındaki medrese olarak bilinen, tahminimizce mevlevi tekkesi olan bina ise ortasında bir metre yüksekliğindeki daire şeklindeki yükseltisi zemin seviyesine indirilerek (ki restore çalışmaları sırasında özellikle böyle nadir eserler olduğu gibi korunmalıdır) ibadete açılmış. Tekkenin dört tarafındaki hücrelerde öyle bir akustik var ki ne taraftan seslenirse aynı ses seviyesi duyuluyor. Caminin imamı Özbekistan'dan gelen bir Tatar. Elini öğüttüğümüz yaşlı annesi göz yaşları içinde Türkiye'deki kardeşlerimize selamlarımızı iletin dedi. Gözleve'deki son durduğumuz bir Sinagog, Tatarca Karayim Kilisesi diyorlar. Bu binada harebe ve çöplük halinde. Mimar Sinan Camii'nin bahçesindeki mezar taşları komünist rejim zamanında bu binanın bahçesine kaldırılmış. Haham daha sonra haber vermiş; gelin mezar taşlarınızı alın. (Zanne-

diyorum ki; İsrail Hükümeti Karaimlerin Türk asıllı oluşlarından dolayı Kırım'a pek ilgi göstermemiş) Sivastopol marşını yüksek sesle söyleyerek dolaştığımız Ak-yar'dan ayrılırken, yine hiçbir şekilde kılina dokunulmamış bir kilise daha gördük. Inkerman Kilisesi, mağaraların içine oyulmuş bir kilise. Onun 200 metre ilerisindeki ve Evliya Çelebi'nin haber verdiği cami ve türbelerden eser kalmamış, yerle bir edilmiş. Günümüze gelebilen çeşmenin ise kitabesi sökülümüş. Komünist dönemde bu bölge yasak bölge imiş. Şimdi hatırlanmayı ve ilgiyi bekliyor. Ziyaretimizin son gününde uğradığımız Gökgez Camii son derece güzel, bakımlı bir cami. Caminin Türkiye Diyanet Vakfı'na restore edildiğini öğrenmekten gurur duyduk. Hangi hayırsever kuruluş veya kişi böyle eserleri önce tespit eder, sonra koruma altına alır, kapısı yoksa kapı, pencereleri kırık, pencere, cam takar, üstü yakılmışsa üstünü kapatır, minaresi yıkılsa onarır, içini de ibadete açabilirse, haber verilen o güzel müjdelere kavuşacağını bildiğimizden onlara, o hayırseverlere gıpta ettik.

Kırım'daki 1600 caminin bir kısmının yerleri biliniyor. Bir kısmı sinema yapılmış, bir kısmı depo, bir kısmı da ev. Evlerin fiyatları on-yir bin dolardan başlıyor ve satın alınmaları çok zor. Ancak yerleri bilinen ve depo veya boş olarak bulunan camilerin hayırseverleri beklediği muhakkak. Camilerin dışında medreselerin, tekkelerin, türbelerin ve çeşmelerin de tespit ve restore edilmeleri gerekiyor. Bahçesaray'daki meşhur zincirli medrese akıl hastanesi yapılmış. Gaspıralı'nın medresesinin de içinde bulunduğu külliye, Kırım Tatar Milli Meclisi tarafından peyderpey medreseye dönüştürülecek. Ancak bu konuda mali desteğe ihtiyaçları var.

Kırım'da açılacak okulların, camilerin medreselerin, özellikle şu bakımdan yardıma ihtiyaçları vardır. Tatarlar Kırım'a göç etmişlerdir. Hicrette hayır vardır buyrulmuştur. Tatarlar yetmiş yıldır Komünist rejimde yaşamaları, Özbekistan'daki müslüman Türklerin dahi onları hor görmelerine rağmen İslâma büyük ilgi göstermektedirler. Hicretten sonra, Kırım'da yerleşirken her köyün en güzel yerine cami yapmaya çalışıyorlar. Çocuklarını Kur'an kursuna göndermek istiyorlar. 250.000 Tatarın yanında, 2.000.000'a yakın Rus ve Ukrayna gibi milletlerin de İslâmın hoşgörüsü ve sevgisine ihtiyacı had safhada. İşte bu sebeplerle Kırım'a yardım için bütün müslümanlara Türkiye Diyanet Vakfı'nın yollarıdır yaptığı yardım çağrısını tekrar ediyorum. Gelin Kırım yeniden Türk-İslâm yurdu olsun.

OSMANLI TARİHİNDE KADIN

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları tarafından düzenlenen ve Prof.Dr. Mehmet İpşirli'nin konuşmacı olarak katıldığı "Osmanlı Tarihinde Kadın" konferansının özeti aşağıda veriyoruz.

Osmanlıyı incelerken, Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası diye iki ana bölümde ele almak gerekiyor. Bu iki dönem son derece bariz farklarla birbirinden ayrılıyor. Son zamanlarda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu, biraz popüler maksatla ve gazeteci yaklaşımıyla yapılan çalışmaların çoğunluğu 19. yy. daki Osmanlı hanımlarının faaliyetleri, başarıları, başarısızlıkları, sosyal hayattaki bir takım etkinlikleriyle ilgili oluyor. Bu yönüyle, bu kesit Osmanlıyı tam olarak yansıtmıyor. Eğer biz buradan hareketle, Osmanlı hanımları hakkında bir hükme varırsak, çok yanlış bir hükme varmış oluruz. Çünkü o dönemdeki hanımların tavrı biraz reaksiyon olarak ortaya çıkmış bir tavidir ve tamamiyle Batı tesiriyle ortaya çıkmış bir tavidir.

O dönemde Osmanlı adeta can çekişme dönemindeydi. Bu itibarla da o dönemin gerek Osmanlı erkeğine, gerek Osmanlı kadınına verdiği bir çok sancılar var. Bir çok yanlış değerler var,

bir takım reaksiyonlar var. Dolayısıyla biz bu yönüyle Osmanlıda hanımı incelemeye kalkarsak çok yanlış bir yöne saplanmış oluruz. Bunun ötesinde 400 yıldan fazla kadınıyla, erkeğiyle kendini dünyaya ispat ettiği Osmanlı tarihi var. Asıl bu dönemin incelenmesi gerekirken, bizdeki çalışmalar bu yönde olmamış, daha çok bu dönemi Batılılar çalışmışlardır. Bizim de bu döneme yönelmemiz elzemdir. Bu dönemdeki bilgilere şeriyeye sicillerinde ulaşılabilir. Şeriyeye sicilleri, o dönemdeki kadınların tuttuqları defterlerdir. Bilindiği gibi o dönemdeki kadınlar, bu günkü dönemdeki hem yargıca, hem belediye başkanına, hem de vali ve kay-

makama tekabül ediyordu. Yani kadı bu üç görevi de uhdesinde barındırıyordu. Dolayısıyla şeriyeye sicilleri dediğimiz zaman, toplumda cereyan eden her türlü olayın kaydedildiği defterlerdir. Mesela bir hanım bir faaliyet yaptıysa, evini bir medreseye, bir mektebe bağışlamışsa veya bir nikah olmuşsa, şahitleri kimdir, belirlenen mihir ne kadardır veya bir boşanma nasıl olmuştur, yahut kadın ticaret hayatında ne tür faaliyetler yapıyor, bunları öğrenmek istediğimizde başvuracağımız kaynak, bu kadı sicilleridir. Bunlar kaybolmuş değildir, onbinlercesi elimizin altında bulunmaktadır. İşte bu sicillere baktığımızda, Osmanlı kadınının rolünün, günümüz kadının rolünden az olmadığını görürüz.

Şüphesiz Osmanlı hanımları üzerine yapılan çalışmalarda ve Osmanlı döneminin en önemli kaynakları şeriyeye sicilleri olmakla birlikte, sadece bunlar değildir. Bunun yanında çok sayıda "Osmanlı kroniği" var, "Osmanlı tarihi" var. Bunun dışında bir "arşiv belgesi

koleksiyonu" var. Bütün bu belgelerin incelenmesiyle Osmanlı kadını hakkında bir hükme varmak mümkün olabilir. Osmanlıda kadını bir kaç katagoride incelemek faydalı olacaktır. Bunların başında pek çok tartışmaya konu olan Haremi Hümayun'un incelenmesi gerekir. Bu konuda Batılıların yazdığı bir çok eser vardır, ama bunların çoğu yanlışlıklarla doludur. Bunların yanlışlıklarla dolu olmasının bir çok sebebi vardır. Bu sebeplerden en önemlisi, bu araştırmayı yapanların kaynaklarının çeşitli sebeplerle Haremi Hümayun'dan atılanların ifadelerine dayanması ve buradan kovulmuş insanların olayları abartılı ve yanlış anlatmalarıdır. Esasta Haremi Hümayun Osmanlı'yı Osmanlı yapan kuruluşların başında gelmektedir ve çok önemli fonksiyonlar icra etmektedir.

Osmanlıda Haremi Hümayun 2 kanattan oluşmaktadır. Birincisi seçilerek alınan erkeklerin eğitilerek devletin hizmetine konulduğu ve veziri azamlığa kadar yükselebildikleri Enderun kısmı. İkincisi ise seçilerek alınan hanımların belirli bir eğitimden geçirildikten sonra hanım olarak sarayın hizmetinde bulunanlara ait harem kısmı. İşte bu ikiliye Haremi Hümayun denilmektedir. Buraya alınan insanlara daha çok pratik eğitim verilmekte

ve disiplin yönünden kusursuz yetiştirilmektedir. Bu eğitim genellikle 8-10 yıla tekabül eden bir eğitimidir. Osmanlı valide sultanlarının hemen hepsi bu eğitimden geçmiş cariyeye menşeli hanımlardır. İsmi, cismi bilinmeyen cariyeye saraya alınıyor ve valide sultanlık derecesine kadar çıkabiliyor. Bu da yine onların zeka ve becerilerine göre oluyor.

Haremde en önemli husus cariyeye meselesidir. Bu konuda Başbakanlık arşivindeki "Hazine-i Hassa" defterlerinde yeterli bilgi bulunmaktadır. Harem mensupları, bunların aldıkları ücretler, kıyafetleri vb. şeyler incelendiğinde, haremde bir takım kimselerin dediği gibi cinsi arzuların yaşandığı bir yer olmadığı, buranın ciddi manada bir eğitim yeri olduğu görülür. Cariyeleri incelediğiniz zaman bunların çeşitli hizmetler ifa ettiğini görürsünüz.

Üzerinde durulması gereken bir kadın kesiti de ulemâ, vüzerâ ve kadı gibi, eğitim ve refah düzeyi yüksek durumda olan kişilerin hane halkıdır. Osmanlıdaki sözleşmeli sistem dolayısıyla rotasyona tabi tutulan üst düzey yöneticilerin hanımları Osmanlı'nın her yöresinde İstanbul kültürünü götüren hanımlardır. Bunların dışında kentli hanımlar, yani şehirli hanımlar diyebileceğimiz bir zümre var. Bunlar da şehrin hali vakti yerinde olanlarının aileleri olup ayrı bir katagori oluşturuyor. Bunların da ayrıca incelenmesi lazım. Bir de köyde yaşayan hanımlar, ziraatle uğraşan hanımların yaşayışları var. Bunların da bir diğer katagoride incelenmesiyle Osmanlı kadını hakkında daha sağlıklı bir hükme ulaşırız.

Osmanlı'nın başarı veya başarısızlığını ortaya koymak için o dönemdeki Batı'daki uygulamalarla mukayeseli olarak ele almak gerekir.

Osmanlıda İslâmdan gelen bir özellik olan erkeklerle, kadının mali özerklikleri var. Bir kadına miras yoluyla ya da başka bir yoldan mal intikal ettiği zaman, o mal sonuna kadar hanımın öz malıdır ve dilediği gibi tasarruf eder.

İşte Osmanlıdaki İslâmdan gelen malî özerklik meselesi, Osmanlı kadınına büyük bir özgürlük ve bağımsızlık imkanı sağlamış ve bu sayede kendilerini gösterme imkânını bulmuşlardır. Bu anlamda batılıların yaptıkları tesbitlere göre, belki bugün dahi bir çok Batı toplumunda bile görülemeyecek derecede malî açıdan önemli hizmetler yapmışlar ve kendilerini gösterebilmişlerdir. Bu konuda tipik bir örnek: 1546 yılında sadece Rumeli kazaskeri Fenari Efendi tarafından orta düzeydeki vakıfların (Valide Sultan, vezir, vüzerâ gibilerinin yaptıkları vakıflar hariç) bir tesbiti yapılmış ve İstanbul'da 2517 vakıf tesbit edilmiştir. Bunlardan 930 tanesi hanımlar tarafından tesis edilmiştir. Bugün dahi bu rakama ulaşmak mümkün değildir. Bu sadece İstanbul'a mahsus bir olay değildir. Aynı vakıflar Suriye'de, Mısır'da Filistin'de ve diğer yerlerde de var. Yine bu vakıfların %30-42'si hanımlar tarafından kurulmuş vakıflardır.

Bu itibarla, Osmanlı her yönüyle eşine zor rastlanır bir hazinedir. Olumlu ve olumsuz yönleriyle Osmanlı'yı ihmal ederek, Osmanlı'yı görmemezlikten gelerek hiçbir yere varamayız.

Ocak ayında

Yurtdışı Faaliyetlerimiz

* Gürcistan Batum Müftülüğü ve Moğalistan Müslümanları Cemiyeti için birer adet fax cihazı satın alınarak ilgili yerlere ulaştırıldı.

* Ramazan ayı münasebetiyle, her yıl olduğu gibi bu yıl da Özbekistan, Kazakistan, Azerbaycan, Nahçıvan, Kırgızistan, Türkmenistan, Bosna-Hersek, K.K.T.C., Rusya Federasyonu, Tataristan, Gürcistan, Dağıstan, Kırım, Batı Trakya, Romanya, Tacikistan, Kuzey Irak ve Bulgaristan için yeteri miktarda imsakiye hazırlandı ve takvimlerle birlikte ilgili ülkelere gönderildi.

* Vakfımızca yurtdışındaki soydaş ve dindaşlarımız için yurtçapında başlatılan gıda kampanyası sonucu yaklaşık 130 ton civarında gıda malzemesi toplanmıştır. Toplanan bulgur, nohut, şeker, Kuru fasulye, un, prinç ve makarnadan oluşan gıda maddeleri 5'er kg.'lık ambalajlar halinde hazırlanarak Ramazan ayında, Bosna-Hersek'e (3.5 milyar TL. tutarında) 40 ton, Kırım'a (1 milyar 330 milyon TL. tutarında) 20 ton, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ne (2 milyar TL. tutarında) 20 ton, Afganistan'a (430 milyon TL. değerinde) 6 ton gönderildi. Ayrıca bu yardımlara ilave olarak Kırım'a 2 milyar TL. tutarında Kur'an-ı kerim ve dini kitap gönderilirken, Nahçıvan Özerk Cumhuriyetine 750 adet Kur'an-ı Kerim, Bosna Hersek'e de 10.000 adet dinî kitap gönderildi.

* Vakfımızca Dağıstan'da açılan

ilahiyat fakültesi'nin hazırlık sınıfında okutulmak üzere Kayseri'ye getirilen 44 Dağıstan'lı öğrencinin ülkemizi tanımaları amacıyla, Konya ve Ankara illerimiz gezdirildi.

* Hırvatistan'ın Gunja şehrinde bulunan İslam Merkezi inşaatına 4 bin DEM yardım gönderildi.

* Bulgaristan'da yaşayan Pomak Türkleri'nden 21 öğrenci Türkiye'ye getirilmiş olup, bu öğrencilerden 4'ü Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 4'ü Kayseri Melikgazi İmam-Ha-

tip Lisesi, 13'ü de İstanbul Fatih İmam-Hatip Lisesi'nde eğitime tabi tutulmuştur. Bu öğrenciler halen TÖMER merkezlerinde Türkçe eğitim kursuna devam etmektedirler.

* K.K.T.C. Lefkoşe'de inşaa edilmekte olan Türk İslam Kültür Külliyesi Camii inşaatına 100 milyon TL. yardım gönderildi.

* Ramazan ayı münasebetiyle İtalya İslam Kültür Merkezi'nce yoksul ailelere verilen iftar yemeğinin bir günlük masrafı olan 2.500.\$ Vakfımızca karşılandı.

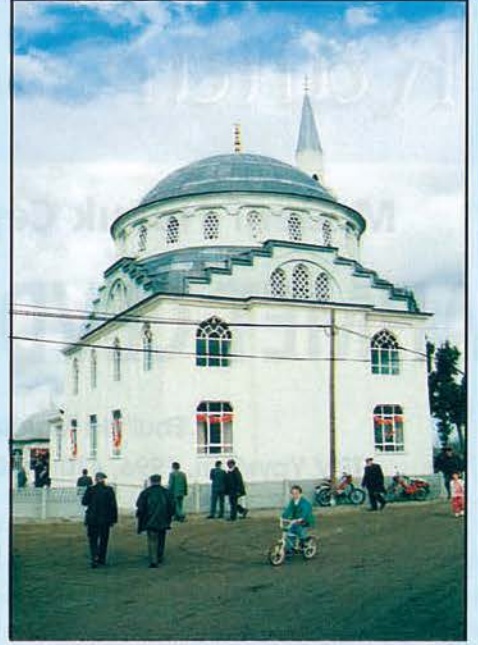
* Moskova Müftülüğü'nce iki katagoride düzenlenen Kur'an Okuma Yarışması'nda birinci gelen 4 kişi Vakfımız tarafından ülkemize davet edildi.

BİGA

Vakfımızın gayretleriyle Biga'da inşa edilen cami, düzenlenen bir törenle ibadete açıldı.

Hayırsever halkımızın katkılarıyla tesis edilen bu güzide eserin ibadete açılış törenine; Çanakkale Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı M.Hakkı Özer, İlçe Jandarma Komutanı Üsteğmen Adem Kunt, daire amirleri ve kalabalık bir topluluk katıldı.

Tören münasebetiyle, Çanakkale Müftüsü M.Hakkı Özer, Biga Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı Servet Aydın ile İlçe Jandarma Komutanı Adem Kunt; ülkemizde millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında camilerin önemini anlatarak, cami yaptırmanın ve camide topluca ibadet etmenin manevi değeri üzerinde durdular.

SEYHAN

Türkiye Diyanet Vakfı Seyhan Şubesi'nce hayırseverlere şükran plaketi verildi.

XIV. Vakıf Haftası münasebetiyle, Türkiye Diyanet Vakfı Seyhan Şubesi'nce, Vakfımıza yaptıkları maddî ve manevî yardımlarından dolayı, toplam 45 hayırsevere, yaptıkları yardımlardan dolayı, Vakfımızın bir şükran ifadesi olarak törenle plaket verildi.

Düzenlenen törende bir konuşma yapan Seyhan Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı Ramazan Çortul; Türkiye Diyanet Vakfı'nın, yurtdışında ve yurtdışında gerçekleştirdiği, sosyal, kültürel, dinî, millî ve eğitime yönelik faaliyetlerini anlatarak, Türkiye Diyanet Vakfı'nın önemini vurguladı. Ramazan Çortul, insanların vakıflarla ölümsüzleştiğini ve büyük mükafatlara erdiklerini de sözlerine ekledi.

Tören hayırseverlere plaketlenin verilmesiyle sona erdi.

MİLAS

Milas Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı Ayhan Boyacı'dan aldığımız bilgiye göre, Milas Merkez Akkent Yapı Kooperatifi yönetim kurulu, 840 hane'nin bulunduğu saha içerisinde cami yeri olarak tahsis ettikleri 2019 m2'lik arsayı, Türkiye Diyanet Vakfı'na bağışladı.

Bu arsa üzerine bu yıl Milas Şubemizce cami inşaatına başlanacaktır.

Ayrıca, Savran Köyü sakinlerinden Mustafa Ali Atıcı, içinde iki zeytin ağacı bulunan 300 m2'lik arsasını Vakfımıza bağışlamıştır. Her iki bağışın da Vakfımıza ve Milas halkına yararlı olacağı inancındayız.

Kültür - Sanat

Medenî Hukuk Cephesinden

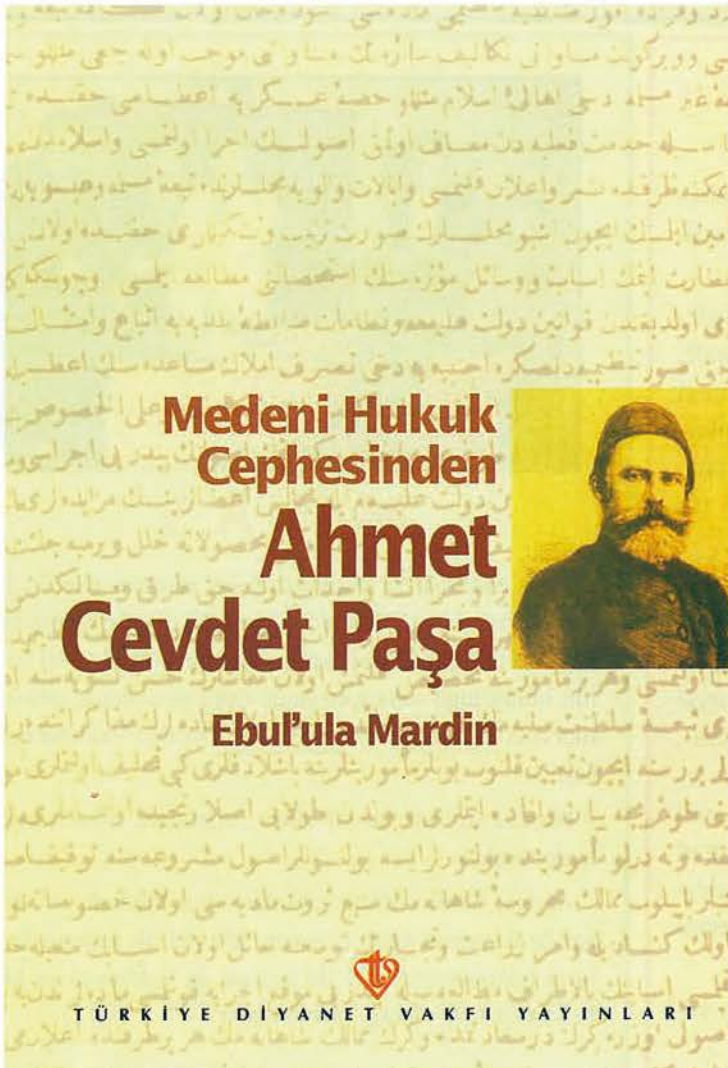
AHMET CEVDET PAŞA

Ebul'ula Mardin

TDV Yayınları, 1996, 410 sayfa (Tıpkı basım)

Ord.Prof. Ebul'ulâ Mardin ölümünün 50. seni-i devriyesi için "Medenî Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa" adlı eseri hazırladı. Eser Cev-

det Paşa'nın hayatı ve eğitimi üzerindeki bilgileri verirken, önemli deyim ve kişileri dipnotlarıyla tanıtır ve asıl önemlisi Cevdet Paşa'nın hukukşi-

nas faaliyetini oluşturan belge, layiha ve mazbatalar ekte yer alır. Sanelerce Türk aydınının ve hukukçusunun, büyük adama gösterdiği ihtiram ve kadirşinaslık bu kıymetli monografiyle sınırlı kaldı; eser el'an eskimiş değil ve bu nedenle de Diyanet Vakfı'nın yeniden baskı kararı şükranla karşılanmıştır. Ebul'ulâ Bey, devrinin son hukukçusudur. Arazi ve Evkâf üzerindeki engin bilgisiyle halen hatırlanır. Onun Cevdet Paşa'nın hatırasına bu eseriyle gösterdiği ihtiram iki cihetten önem arzeder; evvelen Ebul'ulâ Bey, Cevdet Paşa gibi hukuk sisteminin değişim geçirdiği bir cemiyetin hukukçusudur. 1926'da Medenî Kanun'un kabulü Osmanlı'nın 19. asrın ilk yarısında girdiği hukuk değişikliğinin, yani hukukun romanizasyonu sürecinin radikal bir safhasıdır. Dolayısıyla medreseden yetişen Meşîhad-ı İslâmiye müsteşarlığına kadar yükselen Ebul'ulâ Mardin'in bu süreci kendi büyük sefelinin hayat ve faaliyetinin cereyanı üzere değerlendirmesi kaçınılmaz bir görevdir. İkincisi Ebul'ulâ Bey herşeye rağmen, Medenî Kanunumuzun akşamdan sabaha İsviçre'den tercüme edildiği hükmünün haksızlığına da işaret etmek istiyor. Bu alanda Cevdet paşa'nın verdiği eserler ve çalışmaları dahi bir yerli ananemizin mevcut olduğunu gösterir. Kendimize haksızlık etmeyelim. Herşeyden önce 19. asrın büyük İslâm müctehidi Ahmed Cevdet Paşa, onu en iyi anlayacak bir kalemle ileriki nesillere tanıtılmıştır. Bu vesile ile Ahmet Cevdet Paşa'yı ve Ebul'ulâ Mardin hocamızı rahmetle ve minnetle anıyoruz.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın artık kolay erişilemeyen bu gibi klâsikleri tekrar tekrar basması muhterem okuyucuların destek ve teşvikine bağlıdır.

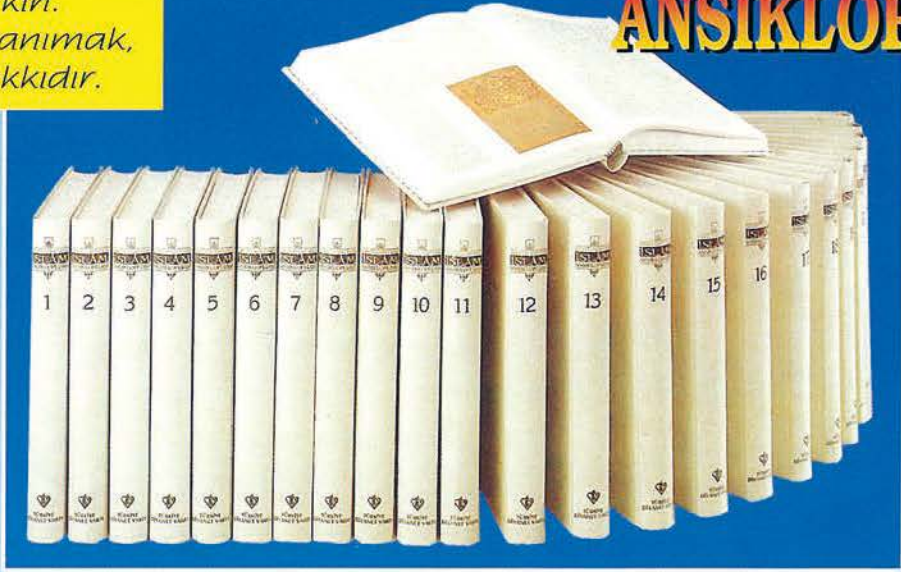
Prof.Dr. İlber Ortaylı

Her yaştan, her uğraştan insanımızın temel ansiklopedisi

Türkiye Diyanet Vakfı

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ

Kültürünüzü tanıyın,
ona sahip çıkın.
Kültürünü tanımak,
herkesin hakkıdır.

417 12 45

Kendi kültürünün ansiklopedisine sahip olmayan toplumlar, kültür ve medeniyetlerini başka toplumların ansiklopedilerini tercüme ederek öğrenmeye çalışırlar.

Bu da, tercüme ansiklopedilerin ticarî savaş ortamını hazırlar. Bu gerçekten hareketle, ticarî amaçlı ansiklopedi savaşının dışında kalan Türkiye Diyanet Vakfı, kendi kültür ve medeniyetimizin ansiklopedisini hazırladı...

Artık kendi kültürümüzü tanımamız için, bize yol gösterecek tercüme değil, te'lif bir ansiklopedi var: TDV İslâm Ansiklopedisi.

1000'i aşkın yerli ve yabancı yazarın hazırladığı Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, tüm yönleri ile İslâm Türk kültür ve medeniyetlerini anlatan, tek te'lif ansiklopedidir. Her yaştan, her uğraştan insanımızın temel ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Pırl pırl baskı, mükemmel cilt ve geniş muhteva, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ne siz de sahip olun.

İslâmî ilimler ve konularla ilgili A'dan Z'ye
ÖĞRENMEK İSTEDİĞİNİZ TÜM TERİMLER...

İslâm-Türk MEDENİYETİNİN YETİŞTİRDİĞİ ÖNEMLİ
ŞAHİSİYETLER...

İslâm dünyasında ve kültür hayatımızda değer
KAZANMIŞ ESERLER...

TUNUS'TAN ENDONEZYA'YA KADAR TÜM İSLÂM
ÜLKELERİ...

AMERİKA'DAN RUSYA'YA, AVUSTRALYA'DAN
BELÇİKA'YA DÜNYADAKİ İSLÂMÎ FAALİYETLER...

MADDE MADDE BU ANSİKLOPEDİDE İŞLENMEKTEDİR.

TDV İslâm Ansiklopedisi, 75 gr. I. HAMUR
kâğıda 4 renkli olarak basılmakta, KONULAR
fotoğraf, harita ve çizimlerle ZENGİNLEŞTİRİLEREK,
gÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ İLE YILDA 2 CİLT OLARAK
SUNULMAKTADIR.

bize **vedünyas** kaynak

DİVANTAŞ

DİYANET VAKFI NEŞRİYAT PAZARLAMA ve TİCARET A.Ş.

Genel Müdürlük : (212) 653 92 45 • İstanbul Avrupa Yakası : (212) 518 46 04 • İstanbul Anadolu Yakası : (216) 349 96 97 • Ankara : (312) 433 52 42 • Adana : (322) 351 61 25 • Antalya : (242) 247 73 50 • Bursa : (224) 223 22 76 • Elazığ : (424) 233 47 72 • Erzurum : (442) 212 15 83 • İzmir : (232) 482 18 36 • Kayseri : (352) 232 85 33 • Konya : (332) 350 97 66 • Samsun : (362) 435 77 35 • Trabzon : (462) 326 43 21

SAHİP OLMAK İSTİYORUM?

İster peşin,
ister taksitle;
uygun fiat,
cazip ödeme şartları ile
bu kıymetli esere
sahip olabilirsiniz.
Ayrıntılı bilgi için,
yurt sathındaki
il ve ilçe
müftülüklerimize ve
Bölge
müdürlüklerimize,
müracaat
edebilirsiniz.

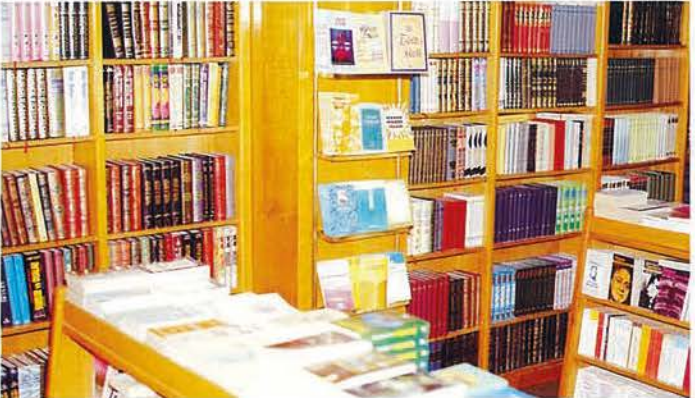
Hizmete Atılan Dev İmza

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi; Türkiye ve Azerbaycan' da Modern Matbaa Tesisleriyle ve ülke genelindeki 14 Yayınevi ile dev bir kuruluştur.

Diyanet Vakfı Yayınlarının Basım, Dağıtım ve Pazarlama işlemleri tamamen bu kuruluştaki gerçekleştirilmekte, Sesli ve Görüntülü Yayınların ise Projeleri hazırlanmaktadır.

Ayrıca düzenlediği Fuarçılık Hizmetleri ile Dinî Yayıncılığın öncüsü ve Organizatörü durumundadır.

Sevginin Büyüttüğü Hizmet Kervanı...

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Bayındır Sk. No: 55 06640 Kızılay/Ankara Tel: (312) 418 59 49 - 425 27 75 Fax: 417 00 09